NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXVII. ÉVFOLYAM. 1916. JUNIUS. VI. FÜZET.

GRÓF APPONYI ALBERT 70-IK SZÜLETÉSNAPJÁRA.

Apponyi Albert gróf v. b. t. t., országgyűlési képviselő, volt közoktatásügyi miniszter f. é. május hó 29-én érte meg a jó Isten kegyelméből testi és lelki erejének teljében születésének 70-ik fordulóját.

Nemzetünk, fajunk e kiválóságának szép ünnepén az állami Erzsébet-Nőiskola vezetősége és tanári testületei is mély tisztelettel, hódolattal üdvözölték őt!

A Nemzeti Nőnevelés külön is kifejezte ez alkalomból lelkes üdvözletét, mély háláját az iránt a férfiú iránt, aki nemzeti nőnevelésünknek egyik legméltóbb, legerősebb, a nemzeti ideálokat szem elől soha nem tévesztő munkása. Folyóiratunkat is több alkalommal kitűntette nemes szellemének ily irányú megnyilatkozásával!

Büszkén érezzük őt a magunkénak is!

Feltekintünk reá és felküldjük fohászunkat a Mindenhatóhoz, a magyarok Istenéhez és kérve-kérjük, áldja meg őt boldog családi körében, nemes hitvesével, — aki teljesen a miénk, a magyaroké lett — és oly sok szép reményt igérő kedves gyermekeivel egyetemben!

Áldja meg őt, mint a nemzet munkását, mint fajunk egyik rajongóját, nemünk, hazánk egyik leghűbb fiát!

Adjon neki továbbra is nemes munkakedvet és soha el nem muló hitet a nemzet jövője iránt!

Isten áldd meg . . . !

A HÁBORÚ TANULSÁGAI KAPCSOLATBAN NEMZETÜNK NŐNEVELÉSÉVEL.

«Mert még neked virulnod kell, *óh Hon!*
Felül időn és minden sorsokon!»

Azzal a gonddal, gondolattal szemlélem a témát, amely előttem kidolgozásra vár, lesz-e erőm úgy szólani róla, hogy az *igazságot* megéreztessem mélyen tisztelt hallgatóimmal?? Az igazságot, amely ellenállhatatlanúl magával ragadja a lelket és önkénytelenül is *cselekvő formát* ölt a mindennapi véges élet keretében!

Kimondom, vágyom arra, hogy ne csak szavakat éljünk át, amikor «*Nemzetünk nőneveléséről beszélünk a háború tanulságaival kapcsolatban*», hanem meggyőződést szerezzünk célokról és módozatokról, irányításokról és tételünk *véghetetlen fontosságáról.*

Nem a nőkérdésről általában, hanem inkább *a magyar nőkérdésről,* a mi ügyünkről óhajtok beszélni — ezt jó előre megmondom — mert nem tehetek róla, ez közelebb áll hozzám, hozzánk és közelebb ma, mint bármikor. Közös ügye lett mindnyájunknak, nagy várakozással és *nagyravágyással* gondolunk rá, a jövő biztosítékának érezzük és szinte mindannyian segíteni szeretnénk abban, hogy a magyar nő olyan legyen, amilyen nőre hazánknak és nemzetünknek szüksége van és *szüksége lesz!*

Össze is kell segíteni mindenkinek! Nagyjaink, gondolkozóink szóljanak hozzánk ebben a kérdésben; határozottan kérjük őket erre, mert nem szabad most a nőket irányítás nélkül hagyni! Új kor van keletkezőben és hazánknak, nemzetünknek, fajunknak oly nagy szerep jutott ezekben a nagy nehéz időkben.

* Az Orsz. Pæd. Könyvtár és Tanszermúzeumban 1916 március 24-én tartott előadás.

Az események belesodorták a világháború forgatagába, hullámzó esélyeibe. Számban kis nemzet létére nagy tulajdonságai miatt tényezővé avattatott az események kialakításában. Áldozatot erejéhez mérten többet hozott minden más nemzetnél — mi legalább így érezzük — és ennek zálogaként énekeljük, kérjük, hogy: «Isten! áldd meg, *áldd meg a magyart!*»

Valósággal belelátunk abba, amit eddig csak elméletben tanultunk, hogy az események hatására új világ, új kor van keletkezőben, új viszonylatokkal, új emberekkel. Nem frázis többé nekünk, hogy minden kornak meg van a maga sajátos szelleme, lelke, hogy van *korszellem!* Ime most bontakozik ki előttünk: részesei, részei vagyunk, mi alakítjuk és bennünk alakul ki. Minden megváltozik körülöttünk és nagy tanulságokra figyelmeztet az idők lelke!

Hallgassuk meg tanító szavát, mit mond, mit sugalmaz *a magyar nőről a magyar nőnek!*

Az első, amit mond, a kor szelleme az, hogy a magyar nőnek hivatása, több ennél, *küldetése* van a nemzet jövő életében, mint aktiv tényezőnek!

Ezt minden egyes magyar nőnek át kell éreznie és át kell értenie! Nem helyezkedhetünk arra a kényelmes, passziv életfelfogásra, amit Madáchunk egy helyen így fejez ki, hogy: «a nőnek a jó sajátja, míg bűne a koré, mely szülte őt.» Ha emellett foglalunk állást, akkor fejlődésünk megakad, akkor küzdelemről, ami *életerőt* jelent, szó nem lehet!

Nekünk nőknek, magyar nőknek éppen a korviszonyok, mondjuk a korszellem kialakítására, irányítására kell cselekvőleg befolynunk és nem szabad gyermekesen várnunk, hogy vajjon milyen bűnöket szán nekünk, jelöl ki számunkra majdan a kor szelleme.

Jól tudom én, megtanultam egy másik nagy tanítómesteremtől, Kölcsey Ferenctől is, hogy ez végtelen nehéz dolog és hogy maga a küzdő mindig azt érzi és ez tragikuma, hogy hiába küzdött, dolgozott, hogy háládatlan munkát végzett. De mégis azt mondom, nem szabad visszavonulni senkinek és bűn az, ha

ma valaki csak egy parányi erőt is visszatart azért, mert neki magának kamatot nem jelent.

«Korodra akartál hatni?? — aposztrófálja, kérdezi Kölcsey önmagától szomorúan a Berzsenyi szelleméhez írt emlékbeszédében — korodra akartál hatni?? korlátolt, kicsiny erődhez nehéz akarat- és hatással lenni a korra nem is mindig kívánatos. Társaid megérzik a rázást, ha álmaikat bolygatod; de nem kérdik, honnan indulsz s hová mégy? s tettél jót vagy rosszat: *magadnak tevéd.*»

Igaza van és nincs igaza Kölcseynek. Mert míg az egyes természetszerűen azt érzi és mondja, hogy ő hiába küzdött, fáradott, hiszen az igéret földére még csak be sem pillanthatott, addig a nemzet, *mint egész* azt feleli neki, hogy nem, nem hiába küzdött, nem hiába szenvedett! Az egyes munkája a jelenben felszívódik a nemzet szervezetébe és ott tovább hat, mint életerő *a jövőnek!* Az egyes gyakran kifosztottnak érzi magát és kiábrándulást és csalódást érez. Mennél többet tesz, cselekszik, dolgozik, hat, annál jobban érzi ezt; de pihenni azért sohasem fog, kiben erő van és Isten lakik! Hála Istennek! «Mert az élet célja a küzdés maga» és a jövendőnek szolgálata!

Mit mond a most alakuló kor szelleme, e nagy idők lelke a magyar nőnek?! Azt, hogy neki szép és nagy küldetésére, nemzeti missziójára készülnie kell! meg kell éreznie nemzetfenntartó nagy kötelességeit, *öntudatára* kell ébrednie annak, hogy *nemzete életében* tényező, hogy munkájára szükség van, hogy komoly és becsületes küzdelmet kell folytatnia és jutalmát nemcsak egyéni örömökben, gyakran hiú ábrándok, vágyak kielégítésében, egyéni sikerekben kell keresnie, hanem a közös célok meglátásában, megértésében, a közös ház, *a haza* felépítésében is.

«Mint újra kell megrakni a madárnak
Régi fészkét, mit a tél egybeont.
Mindig s újból kell e tős népcsaládnak
Szerezni és építni ezt a hont.» *(Tompa.)*

«Kezedben van a gyermek álmai,
Tündérvilága lelkes ifjúnak.
S a férfi boldogsága! játszani
Ily drága kincsek nem adattanak!»

«A kisdedeknek néma szája kér,
Hogy adj nekik *hazát*, ne vondd meg azt!»
(Vörösmarty.)

Nézzünk csak nyitott szemmel körül, mily kevés megértést látunk éppen a nőkben a közös, a testületi, a társadalmi, a nemzeti kérdések, kötelességek, célok iránt! «A társaságban született ember nem önmagáé.» Mily kevesen értik ezt át teljes szívvel!

És ha még azt is megvizsgáljuk igazságos, tárgyilagos gonddal, hogy kik állják meg ma a kötelességteljesítésben *legkitartóbban* — mert ez a mérték — legtöbb hűséggel helyüket, kiknek a munkájára lehet számítani, kik az igazán megbizhatók, az a közös véleményünk és feleletünk: azok, akik a legkisebb társadalmi egységben, *a családban*, a családi körben a szó nemes értelmében előkészültek és előkészittettek tágabb és szélesebb körü hivatásukra, küldetésükre. Akik ott példát láttak erre!

Minden családi fészek egy szociális kis egész, melyben mindazok az összehangzó és összeütköző érdekelemek meg vannak már és küzdelmet folytatnak, amelyek később a társadalmi és nemzeti életben nagyobb hullámokban, nagyobb arányokban, erőteljesebb küzdelemben jelentik a társadalom és a nemzet *életét*, létezését, fejlődését.

A családban éppen a nőnek jut az a szerep, hogy ezt az összehangzást létrehozza és erre a feladatra éppen a családban kell a nőnek, a leánynak előkészülnie.

A munkára való nevelés, a munka szeretetére és tiszteletére való nevelés! hogy soha, soha tétlen ne legyen a gyermek, hogy az második természetévé váljék, hogy hasznosnak, szükségesnek érezze, tartsa, értékelje magát otthon már zsenge korában. Megértetni vele lassanként, hogy ő ugyan sokkal többet kap a családtól, *a közönségtől*, de már ad is érte valamit ellen-

értékképen, már részese a közös családi munkának; fokozatosan *családtaggá* nevelni, emelni őt, ennek öntudatára eljuttatni, hogy ne legyen árva a világon!

Azt a vágyat kifejleszteni benne, hogy majdan, mikor erői és tehetségei megnőnek, akkor még hasznosabbá lesz a családra és lassanként a nagy nemzeti családra nézve, hogy akkor majd a társadalomnak s *nemzetének lesz hasznos munkás tagjává*, hogy ne legyen árva a világon; ez mind a gyermekekkel szemben inkább a nőnek, az édes anyának *szociális munkája* és kötelessége benn a családi körben.

Szinte odáig jutottunk az ellenkező merev végletben, hogy a tehetségek magáért az egyéniségért fejlesztetnek ki önző ridegségben és a serdülő gyermek éretlen, meg nem értett vágyakozással szinte célul, életcélul tűzi ki, hogy ő egyéniség óhajt lenni! és ha valami kis különleges csiráját fedezi fel magában a tehetségnek, a különösködésnek, már is kivételesen értékesen, érdekesen egyéninek tartja magát és *a szolgálatról* és odaadásról, az áldozatról, amellyel a családnak, a köznek, a hazának éppen tehetségeinél fogva tartozik, megfeledkezik. Idegen neki a gondolat, hogy ez *kötelessége!*

Hiába, a gyermeket erre szoktatni és nevelni kell elsősorban éppen a családban, ahol a leánygyermek életének javát leéli. Az anyjának kell őt erre tanítani és szeretettel figyelmeztetni. Mily sivár látvány, hogy gyakran éppen a tehetség vonja és különíti el az egyént a közönségtől, ahelyett, hogy azzal szorosabban kapcsolná össze.

Ha nagyjainkra gondolok, a nagy és ihletett nemzeti egyéniségekre, nemzetünk jóltevőire, azt látom, hogy ők egyéni javaikat, talentumaikat mindig *eszköznek* tartották és nem *célnak*, eszköznek, amellyel a közös otthont, a hazát és közvetve az emberiséget is *szolgálták*.

Talán messze eső ez a róluk való emlékezés témámtól. Én közel érzem hozzá, mert azt szeretném megértetni leányainkkal, a magyar nőkkel, édes mindnyájunkkal, hogy minden tehetség *egészséges fejlődéséhez* megfelelő környezet kell, környülállás

(ahogyan a jó régiek mondták) és hogy csak a kis tehetségecske és az apró, gyakran csak elképzelt egyéniség okvetetlenkedése az, hogy ő külön akar állani! Külön áll szegény, mert nincs ereje hatni s a közt, a családot, a társadalmat stb. *szolgálni.*

Még távolabbnak látszó, de tárgyammal mégis szervesen összetartozó szemléletre merészkedem kitérni.

Ádámra gondolok Az ember tragédiájában, arra az Ádámra, aki erejének érzetében azt hiszi, hogy ő különvált, zárt egyéniség és senkihez és semmihez hozzá nem tartozik. Csak mikor a nagy működésbe, a Természet, a Föld szellemének nagy műhelyébe beleállítják, hogy megtekintse ott a működést, akkor érzi meg azt, hogy elválaszthatatlanul hozzátartozik az anyaghoz, hogy minden része közös vele és nélküle, ha csakugyan kizárná őt a Föld, csak lebegne az ürben *céltalan!*

Arra az Ádámra is gondolok, aki eltaszítja magától az Úr segítő kezét, a gondviseletet, mert külön erőt érez magában, amelynek — úgy gondolja — nincs kapcsolata a közös, nagy erőforrással, az Istenséggel! és aztán-aztán gyermeki alázattal és félelemmel leborul, megtér, megtör és keresi és megfogja a segítő kezet!

Meg kell éreztetni ezt korán, nagyon korán a gyermekkel a jövendő *emberrel!* Az összetartozásnak az érzését az anyaggal és szellemmel, a földdel, az éggel, a családdal, nemzettel, otthonnal, hazával, társadalommal, hogy ebből az összhangból alakuljon ki egyéni élete, altruizmusa, ereje. Hogy nem külön, hanem együtt! hogy van lelki közösség, lelkiismeret, vannak erkölcsi kapcsolatok és minden, minden összefügg és összetartozik; hogy a tehetségek értéket, bensőséges erőt, még *egyéni színezetet* is csak a közös hatások és visszahatások folytán nyerhetnek; hogy szociális érzés nélkül a szó nemesebb értelmében *emberré* nem lehet az egyén! hogy a fejlődésnek útján a szociális érzelem helyes irányításával, nevelésével a gyermekből lassanként *családtag* lesz, a társadalomban élő egyénből *honleány* és *hazafi* és az istenképére alkotott felebarátját észre- és szívre vevő *ember!*

Én látom, hogy a nőben ez a magasabb törekvés kevésbbé van meg, mint a férfiban. Nem az eredményre gondolok most, csak az ösztönre s később az *öntudatra* ébredésre ilyen irányban. Mind a két nemnek sokkal több kellene ebből *a megtisztult szociális érzésből*. A leányokat erre külön gonddal kell a családban nevelni, szoktatni, példaadással erősíteni, mint a fiúkat, mert nekik ehhez általában kevesebb érzékük van és mert kevesebb alkalmuk lesz, hogy künn az életben a társadalmi és nemzeti viszonylatokban küzdelem útján ilyen irányban kifejlődhessenek.

Mily hatalmas erő a nagy események hatására most alakuló korszellem! ime ilyen tanítást ad és sok egyébre is figyelmeztet!

*

A nemzetgazdasági kérdést is egészen közel hozza életünkhöz és szinte kínálja a tanulságot, hogy értsük meg mindnyájan, de különösen mi nők, anyák, nevelők és értessük meg majd jobban és jobban minden generációval, az eddig gyermeki gondtalanság, úgy is mondhatnók: gondatlanságban élő sok-sok magyar nővel, *hogy az egyes takarékossága a nemzet gazdagságának forrása.*

Mily szemléltető oktatást, gyakorlati tanítást rendez nekünk a kor szelleme! A magyar nemzethez, annak minden egyes tagjához valósággal külön beszél! A nemzet Geniuszával ilyen előkelő és hódító erővel szövetkezik és kérve-kér mindnyájunkat, különösen bennünket nőket, hogy *szolgáljuk* a takarékosságnak, a megkímélésnek, minden legkisebb érték megbecsülésének szellemét! Sugározzuk, vetítsük ezt szét a magyar föld minden részébe, minden családi otthonba, magyar leányaink, nőink szívébe! Értessük meg velük, hogy otthont és hazát szeretni azt is jelenti: gondosan őrködni annak anyagi jóléte, fenntartása, fennmaradása felett! és hogy ezen már a legkisebb gyermek is dolgozhat.

Nehéz lesz a megértés, még nehezebb a megtérés, mert bizonyos tekintetben könnyelmű gazdálkodás jellemez bennünket.

A jelennek, a pillanatnak élünk. Az életnek komoly megfejtése, a számok ismerete, a beosztás szükségessége és művészete gyakran hiányzik a családi életekből. Sok magyar család romlása, magyar birtok pusztulása beszél erről. Az előrelátás, előredolgozás és a nőnek a családi tervekbe, gondokba való beleállítása már kis leánykorától, ez nincs meg a mi társadalmunkban. Korán *családtagnak* kell a leánynak lennie ilyen irányban is, hogy tudja, ismerje a család anyagi helyzetét, jövedelmének forrásait és az értékek megbecsülését, hasznosságát, használatát. Értessük meg vele, neveljük arra korán, hogy ha mint szerző, kereső, gyarapító, nem is járulhat hozzá zsenge korában a család fenntartásához, de takarékossággal, a maga és a közös családi dolgok megkímélésével, egyszerűséggel, a kívánságoknak a lehetőséghez való alkalmazásával már ő is óvhatja, fenntarthatja és közvetve gyarapíthatja a családi vagyont, jólétet és biztosíthatja a család jövőjét.

Meggyőződésem, hogy ezt korán kell kezdeni és hogy éppen nemzetünk leányainál nem lehet elég korán kezdeni, mert a mi fajunk e tekintetben a külsőségre, a könnyelműségre, a látszatra, a felesleges nagylelkűségre, a reprezentálásra nagy hajlammal van. Ez eltagadhatatlan igazság, amit el kell fogadnunk és amin változtatnunk kell.

Most az élet tanít, ez a kíméletlen iskolamester. Ezt mondja, ha fenn akar maradni a nemzet: «*Pedig neked virulnod kell, óh Hon!*» Nagy átalakuláson kell átmenni e tekintetben is nemzetünk nőnevelésének. Az egyéni túltengéseket, gyermekes vágyakozások követelődző kielégítését alá kell rendelni a közös családi érdekeknek és a nemzet fennmaradása nagy kérdésének. De erre mindenkit nevelni kell példával, szóval, meggyőző erővel, lelkiismeretes gonddal és türelemmel! Az egymás gyöngéd elámításának kora lejárt, mintha nemzetünk gyermekkora végződött volna be! Való, hogy mindnyájunkat komoly feladatokra int az idő!

A leánygyermeket nem veszi elég komolyan elejétől fogva sem a család, sem a társadalom, sem a nemzet. Nálunk legalább

nem. *Családtaggá kell őt nemesíteni korán,* ezzel nem vidámságától fosztjuk meg, csak komolyabb tartalmat adunk életének és komolyabb érdeklődést lelkének.

Magyar nők! értsük meg ezt, kívánjuk, követeljük, dolgozzunk rajta szívünk hűségével és a megbecsültetésre való erős vágyakozással, így lesz a magyar nő erkölcsi tényező és igazi nemzetfenntartó erő!

*

A józanságnak ez a mértéke és foka nem szakítást jelent az eszményekkel, hanem azokhoz való *hozzáerősödést.* Egy oly családi életben, ahol munkára nevelik, ahol a munka szeretetére és nemes irányú takarékosságra nevelik a gyermeket és mind arra, a mi természetszerűleg ezzel szervesen összetartozik: rendszeretetre, pontosságra, *fegyelemre,* egy ily családi életben nemcsak erős erkölcsi alapon áll az egyén, hanem eszmények szolgálatában dolgozik. A legnemesebb idealizmus ez!

Az ily családi életben a szeretet erősen ösztönös érzését *a tisztelet ereje,* a felelősség megéreztetése, a kötelességek megértése, az élet gondjának megsejtése lassanként tudatossá teszik és hálává, szülőtiszteletté, istenfélelemmé formálják, amelyek az *emberi méltóságnak* elengedhetetlen kellékei.

De *nemzetfenntartó erők* is ezek, nélkülök nincs nemzeti élet sem. Ezt már e nagy nehéz idők is mondják, sürgetik tanításképen. Korán kell arra *nevelni* a családi életben a gyermeket, a leányt, hogy a hála iránt, a tekintély megértése és megbecsülése iránt fogékonyság ébredjen lelkében. A női szív, a női természet különösen alkalmas ezek ápolására és befogadására! De öntudatosan és következetesen vezetni kell erre az útra és ezen az úton mindenkit.

Panaszkodunk, hogy népünkben általában, de nőinkben különösen nincs elég *történelmi érzék,* elég fogékonyság és tisztelet a nemzet multja iránt, panaszkodnak e nagy súlyos idők is, a most alakuló kornak szelleme!

Nincs elég történelmi érzék, megértés, kegyelet, tisztelet a közös nemzeti mult és a multnak munkája iránt! De nem is

lesz soha, ha ennek alapját meg nem vetjük azzal, hogy a gyermeket a vele történt és történő sok jóra való gyakori eszméltetés, *emlékeztetés útján* lassanként a multnak értékét meglátó, a kis családnak multjából a nagy nemzeti családnak multját megértő és megbecsülő hálás szívű, hűséges lélekké nem neveljük.

Nem lehet a történelmi érzékre nevelésnek más kezdete és más útja, mint a hálára, a szülőtiszteletre való nevelés, a családi hagyományok gondozása, az idősebb családtagok iránt a tiszteletnek példaadással való fejlesztése. És itt ismét a nő tehet legtöbbet és tennie is kell!

Úgy mondtuk volt: családtaggá és később a társadalom és a nemzet tagjává kell az egyént formálni, ennek egyik feltétele az is, hogy a családnak, a nemzetnek multjához is hozzákössük! Amint emlékezete erősödik, mindjárt fejleszteni kell azt ilyen irányban is. Részletekre itt nem térhetek ki, de a fődologra, még ha ismétlésekbe is bocsátkozom, nagyon szeretném igen erősen ráirányítani mindnyájunk figyelmét, kedvét és komolyságát. Sok hiú léhaság már kezdettől fogva kipusztulna a gyermeki lélekből és életből, ha a multnak erejével és példájával építenénk és dolgoznánk rajta. Mily felséges gondolat a multnak erejével formálni a jövőt!

«Mult és jövő, így összenő!
Mert még neked virulnod kell, óh Hon!
Felül időn és minden sorsokon!»

Ne higyjük azt, hogy mert eredmény gyorsan nem mutatkozik, a magvetés hiába történik. Hiszen igaz, hogy a gyermek nem érezheti át teljes mértékben a családi tradiciók értékét, a családi szenvedések, sikerek történetét, elvégre is a maga kis életét éli. Nemzetének szenvedései, szent fájdalma, gyásza, csodálatos fennmaradásának isteni beavatkozás útján való biztosítása és a többi, mindez nem lehetnek egyszerre tulajdonává, de dolgozni kell rajta és ez a munka nem vész kárba.

A mi régi magyar nagyasszonyainknak voltaképen élni kellene minden magyar családi szentélyben — szinte azt mond-

hatnám nevelőnőkül kell őket alkalmazni. Nagy példák ezek, amelyeknek leányaink szívét meg lehet és meg kell nyerni! A mult nagyasszonyának tanítani és vezetni kell a jövő nagy asszonyát. Nemzetét általuk értheti meg legjobban a magyar nő!

Édes anyánk! nevelők mélyedjetek el régi nagyjaink, nagyasszonyaink lelki életének mélységeibe és neveljétek öntudatos szép lelkiség útján leányaitokat magyar nőkké, egyszerű, de méltóságos, hívő, komoly, mély érzésű, hazát és Istent tisztelő, félő magyar nőkké.

*

Az öntudatos lelki életrevaló nevelésről szeretnék még néhány szót szólani. Ezt is erősen sürgeti, követeli most a küzdő, az alakuló idő.

Mit jelent ez? Kinek van lelki élete? És kinek van öntudatos lelki élete?

Kölcsey ezt így mondja örök becsű intőbeszédében:

«Aki életében sokat érzett és gondolkozott s érzeményeit és gondolatait nyom nélkül elröppenni nem hagyta, oly *kincset* gyűjthetett magának, mely az élet minden szakában, a szerencse minden változásai közt gazdag táplálékot nyujt lelkének.»

Azután rámutat a forrásokra, amiből ez az *élő kincs* táplálkozik, a külső, a természeti és a belső, a lelki világ összhangjának meglátására és megértésére.

Ismeretet lehet és kell szerezni a természet nyitott nagy könyvéből, amelybe Isten *közvetetlenül* leirtam csodás, hatalmas gondolatait és ismeretet kell szerezni azokból a könyvekből, amelyekbe *közvetve* irta le Isten a maga tanításait az emberek útján. De csak azokat a könyveket érdemes elolvasni, amelyekben erő van és Isten lakik, amelyek lángoló elmével és forró szívvel irattak, amelyek az emberi lelket, az emberi törekvéseket felemelik és nem megalázzák. Jó könyveket ajánl, mert «a könyvek száma — mint mondja, — végtelen, a Te éveid száma pedig végesek.» Ismeretet kell szerezni a mások és a magunk

cselekedeteinek átérzéséből, indokolásából, pragmatikájából intenzive gondolkodás útján.

Be kell járni öntudatosan is a szeretetnek és a szenvedésnek nagy iskoláját, megérteni lassanként, hogy a szenvedés tulajdon örömet okoz lelkeinknek és sorsunkon felülemelkedni megtanít, hogy a fájdalom erőforrás és a nyugodt lélek *életeredmény*.

Elvont és messzefekvő gondolatoknak, tanításoknak látszanak ezek, pedig nincsenek messze tőlünk, még a gyermektől sem, a fiataloktól sem, ott szunnyadnak lelkünk mélyén és ha a saját életünkből és életükből vett példákkal illusztráljuk, öntudatra ébrednek. Korán kell és lehet az öntudatos lelki életre való nevelést megkezdeni és irányítani.

Aztán sorra veszi Kölcsey az embernek *Istenével való benső kapcsolatát* épen a természet, az emberi cselekedetek és az Istennel való lélekrokonság összhangjában; *a szülői házhoz* a hála kapcsol, a *hazához* a nemzeti mult, a hűség és az áldozás ereje, az *emberiséghez* az emberi méltóság átérzése, a tökéletesedés útján való közeledés.

A hazáról szóló felséges tanításnak egy kis részét ideiktatom, hogy újra átértsük és áthevült szívvel újra lelkünkbe vésssük, mint nevelést irányító parancsolatot! Igy hangzik:

«Mi a haza? mint a legszentebb kapcsokkal egybefoglalt emberek társasága? ezerféle édes emlékezet. Megszokás, haszon és szeretet összefont érdekei teszik azt a szív előtt kedvessé. *E társaság ideája* egyesíti magában nemcsak azon érzeményeket, melyek kebledet mint háznép tagjának, barátnak és rokonnak betöltik; e *társaság ideája* egyesíti magában nemcsak birtokodat s birtokod s életed bátorságos voltát; de az *önérzést* is, melyet mint szabad ember polgára magadban hordasz; mely veled született, mely gondolataidra, tetteidre s egész lényedre törülhetetlen befolyást gyakorol, melyet tisztán meg nem őrizve tenemberi becsedet alacsonyítod le. Kinek szívében a haza nem él, az száműzöttnek tekintheti magát mindenhol; s lelkében üresség van, mit semmi tárgy, semmi érzet be nem tölt!»

Érezzük mi nők, hogy ezt Kölcsey a férfiaknak mondja inkább! De magunknak is lefoglaljuk! Ó bár igazán lefoglalnók.

*

Az emberi méltóság mellett talán külön kellene szólanom, amikor *nőkérdésről* beszéltek *a női méltóságról*, a nőnek a férfival szemben való neveléséről. Jó előre megmondom, én a koedukációnak hive nem vagyok, azt csak a családban tartom igen szerencsés összeállításnak. Elméletben elfogadom, elvben hozzájárulok, de ha a gyakorlati életre gondolok, ami ebben az esetben nagyon is ellentéte az elméletnek, ösztönszerűleg idegenkedem tőle. És én ösztönömre hallgatok. De azt igenis vallom, hogy a családban és összetartozó baráti, családi társas életben szép finom anyai, nevelői irányítás mellett kell a gyermeknek, a fiatalságnak sokat találkozniok és együtt lenniök. Az élet ezt megköveteli, de megköveteli a lélek is. Az az úgynevezett női méltóság érzése és éreztetése, fejlődése és nevelése a két nemnek egymásra való kölcsönhatásából fejlődik ki. Szükséges, hogy mind a két fél már kezdettől fogva egyéniségének, egész valójának legjavát állítsa bele az együttlét, a társalgás mozzanataiba stb., mindkét félnek meg kell éreznie, hogy öröm és haszon együtt lenni! Oly fontos az, hogy ez irányban a nőnek, az anyának, nevelőnek helyes érzéke, kedve, jósága legyen és hogy erkölcsi nevelésnek tekintse ennek gondozását. Szinte észrevétlenül kell ezt megfigyelni, rendkívül finom érzéssel, tapintattal irányítani és csak csendben örülni az elért eredménynek, nehogy a bizalmat megsértse egy rosszul alkalmazott közönséges megjegyzés.

Ilyen irányban csak az a nő tud nevelni, aki női méltóságát teljesen átérti. Aki tudja, hogy az ő jelenléte békét, szeretetet, tiszteletet, megbecsülést jelent, nemes egyszerűséget és igazságra való törekvést. Az ilyen környezetben, az ilyen nő közelében nemesedik a fiú, a férfi és nevelődik anélkül, hogy tudná, hogy ez a gondolat öntudatos fiú férfiu büszkeségét, önérzetét kellemetlenül érintené. A világon nincs nagyobb nevelőérték, mint

egy nagyműveltségű, hívő, jóságos, nemes önérzetű, szerető szívű, szenvedésben megtisztult női lélek, *ember!*

Most, hogy az idő végére jutok, joggal számon kérhetik tőlem, mélyen tisztelt hallgatóim és azok, akik bizalommal közeledtek és szólítottak fel engem a téma kidolgozására. Hogy hát az iskola? hát az élet? A mindennapi élet, hát ezekről nincs mondani valóm? éppen nekem, aki egész életemet iskolában töltöttem el? Van! Az a főmondanivalóm, hogy az iskolának ezekből az elvekből engedni nem szabad és főcélul neki is azt kell kitűznie, ha életképes akar lenni és jövőt munkálni, hogy nő-, hogy embernevelő intézet legyen!

Minden iskolában — de most a nőnevelésről beszélünk — minden egyes tárgy, amit ott tanítanak, de az egész iskola is mint ilyen eszköze legyen annak, hogy szociális közösségre, nemes irányú takarékosságra, otthont és hazát, Istent tisztelő, félő, hálás szívű házi, és honleánnyá, öntudatos lelki életet élő, emberi és női méltóságát átértő és féltékenyen őrző nővé, emberré nevelje a mi magyar gyermekeinket, leányainkat!

Akkor az élet meg lesz velünk elégedve, velünk, akik iskolában dolgozunk, velünk, akik a jövő nemzedék tanítóinak lelkét ilyen nevelő irányzatnak nyerjük meg. Meg lesz elégedve az élet és engedelmeskedni fog a kor szelleme, nekünk, nőknek fog hódolni. Erkölcsi javainkat tiszteletben fogja tartani és elismeri, hogy a társadalom *erkölcsi regenerálásában* a nőknek vezető szerepük van, úgy *legyen!!*

Én hiszek abban erős hittel, hogy ha lesz erőnk ilyen irányban intenzivvé, bensővé tenni leányainknak, a magyar nőknek nevelését, akkor nyert ügye van a feminizmusnak, akkor lelkileg, értelmileg, jellemileg önállóvá lesz a nő és mindenütt megállja a helyet, mint *önálló munkaerő is.* Szerintem nem szabad a háború okozta korviszonyokhoz úgy alkalmazkodni, hogy most már erőszakosan sürgessük a nőknek minden téren való gyors önállósítását.

Mindenesetre alkalmazkodni kell az idők követelményeihez, nem is lehet nem alkalmazkodni — erősebb mint mi. — De,

ismétlem, nekünk nőknek is hatni kell az idők követelményeire, az alakulóban levő kor szellemére és örök értékű javainkat, amelyek bennünket jelentenek, külön nőiségünket a családból kisugárzó szívjóságot, lelkierőt és jellemfejlesztést stb., stb. félő, tisztelő gonddal kell őrizni.

Ezeket nem szabad az idők szeszélyes forgására bizni. De nem is lehet. Isten rendeléséből valók.

Mire tanítanak bennünket a nagy, nehéz idők?

Arra, hogy vannak átmeneti értékek, amelyek az események hatására az időben kialakulnak és elmulnak és vannak családot és nemzetet fenntartó nevelő örök értékek, amelyek elmulhatatlanok.

Mert még neked virulnod kell, oh hon!
Felül időn és minden sorsokon!

Legyen minden magyar utód
Különb *ember* mint apja és anyja volt!

Isten áldd meg...!

Berta Ilona.

AZ OLASZ KÖZÉP- ÉS FELSŐFOKÚ NŐI OKTATÁS.

I. Olaszországnak nagyszámú és különböző nyilvános meg magán, közép- és felsőfokú leányiskolája, nevelőintézete, árvaháza van. Ezek közül sok csak a középkori felekezeti iskola átalakítása. A középiskolák az elemi intézetek és az egyetem között állanak. A kultuszminiszter 1883-ban minden iskolát nyilvánosnak mondott ki, hogy az állam felügyeletet gyakorolhasson rajtuk. Hatot közülök «instituti governativi nacionali»-nak nyilvánított. Ezek 9—10 évfolyamú iskolák. A palermoi és florenci leánykollégiumok a következő részekből állanak: 1. *alsó tagozat*: öt osztály; 2. egy *előkészítő osztály*, ez kiegészíti az alsó tagozatot és előkészít a felső tagozatra; 3. *felső tagozat* négy osztály. A veronai és milanoi leánykollégiumok 9 évesek, az alsótagozat 5, a felső 4 osztályból áll. Az alsó tagozat tárgyai: olasz, történet, földrajz, természetrajz és fizika, számtan, mértan, rajz, kézimunka, mezőgazdaságtan, tehát elemi iskolájuk tárgyai, továbbá idegen nyelvek, zene. A felső tagozatban tanítanak még: erkölcstant, pedagógiát, franciát és németet vagy angolt, művészettörténetet, háztartástant, könyvviteltant, éneket, zongorát, tornát, táncot. Az egyes iskolák között a tanítási anyag tekintetében kisebb eltérések vannak. A felső tagozat elvégezése után végvizsgát tesznek. A végbizonyítvány feljogosítja a leányokat a «Magistero femminile», e felsőbbfokú leányiskolában való tanulásra, egyúttal jogot ad próbaidő és minden külön vizsga nélkül a minisztérium alá rendelt iskolákban tanítónői állás elnyerésére. Az «instituti femminili» alsó osztályaiban csak tanítónők, felsőbbekben tanárok és tanítónők tanítanak, akik az isko-

lán kívül laknak; a felügyeletet nevelőnők végzik. Az «instituti femminili di istruzione e di educazione» felügyeletét a kormánytól kinevezett felügyelőnők végzik, akiknek évi fizetése 2000—3000 lira. Egész Olaszországban csak nyolc ilyen felügyelőnő van, mindegyiknek évenkint körülbelül 200 iskolát kell látogatnia, így munkájok a legjobb akarat mellett sem lehet eredményes.

Ez iskolákon kívül egész sereg másmilyen van. A «collegio regina Margherita» Anagniban elemi iskolai tanerők árvái számára, Turinban egy másik kollégium katonák leányai részére. Állami felsőbb leányiskola 56 van, internátus-nevelőintézet a kultuszminisztérium alatt 35, városi és tartományi iskola 14, magániskola világi vezetés alatt 44, egyházi 471. Mindez az állam felügyelete alatt áll. Jótékonysági intézet, árvaház, menedékhely körülbelül 615 virágzik (25,000 bennlakó, 20,000 kinn elhelyezett növendékkel), ezeken kívül az apácák és magánosok kezében van 175 jótékonysági intézmény. Az összes árvaházak és jótékonysági intézetek szakszerű hivatásra készítenek elő.

II. Még változatosabb és széleskörűbb a leányok ipari oktatása, melyet 16 ipari továbbképzőiskola szolgál. Egyik sem állami, de mind szubvenciót élvez a ministerio di agricoltura, industria e commercio-tól. Ezeken 304-féle kurzus van, a főbbek: varrás, szabás, fehér és színes kötés, foltozás, csipke- és művirágkészítés, vasalás, geometriai rajz, ornamentika, festés stb., de tanítanak: modern nyelveket, számtant, könyvviteltant, fizikát, természettudományokat stb. is. Ez iskolák címe: Scuole professionali. Nagy népszerűségnek örvendenek.

III. Azok a leányok, akik a kereskedelmi pályára akarnak lépni, az elemi iskola után technikai iskolába mennek (scuole tecniche). 1883-ban keletkezett a leányok számára egy technikum: Marianna Diogini. 1889-ben Milanóban a Piatti iskolában női osztályt nyitottak, ide azonban annyian iratkoztak be, hogy külön iskolát állítottak fel Teresa Confalonieri címen. Egy harmadik iskola Palermóban van. De a leányok a fiúk technikai iskoláit és továbbképző tanfolyamait is látogathatják. Ezt 1901-ben engedte meg egy miniszteri rendelet. Évenkint kb. 3600 leány

látogatja a technikai iskolákat és 100-on fölül a technikai főiskolákat. Milanóban az instituto tecnico mellett egy kereskedelmi és kalkuláló női osztály van. Évenkint 30 növendék jár oda. A technikai iskolákban kevés tanító tanít (50 : 1600 tanárhoz). Az iskolák tanerőinek évi fizetése 1200—2700 líra, az igazgatóké vagy igazgatónőké 2700—4400.

IV. Az elemi iskolát végzett leányok, ha tovább akarnak tanulni, rendesen elemi iskolai tanítónőképzést iparkodnak szerezni. Erre szolgál: a scuola complementare a normale, præparandiumok és szemináriumok. Ha a leányok nem akartak kolostori iskolába menni és mégis nagyobbfokú műveltségre akartak szert tenni, akkor 1859-ig képezdékbe iratkoztak be. Ide azonban csak 15. évükben léphettek be, tehát négy évig szünetelni kellett odahaza s legtöbben ezalatt elfelejtették azt, amit előbb tanultak. A kultuszminiszter úgy segített ezen, hogy ez iskolák elé előkészítő kurzusokat állított. Jelenleg az elemi iskolai tanítónőjelölteknek három előkészítő és három szemináriumi évet kell tanulniok és 18. évükben nyernek oklevelet. 75 állami, 15 államiakkal egyenrangú és 29 magániskola van e czélra (körülbelül 20,000 növendékkel). Akik oklevelük megszerzése után könnyebben akarnak álláshoz jutni, elvégzik az őszi állami kézimunkatanítónői kurzust. A leányok egy év leforgása után nyernek csak jogot tanításra, két év után a szemináriumokban is taníthatnak. Az óvónői oklevelet úgy szerzik meg azok a leányok, akik a szemináriumot elvégezték, ha egy óvodában egyévi gyakorlatot mutatnak fel.

A szemináriumokból a magistero-ba, e magasabbfokú női iskolába lehet menni. 1873-ban kétéves, most négyéves intézet, amely a nőket a magasabbfokú iskolákban való tanításra képezi ki. A két első évben általános műveltséget adnak, a két utolsóban speciálisat: az olaszból, a pedagógiából, történelemből és földrajzból stb. Csak két ilyen iskola van: Rómában és Florencben, összesen évi 300 növendékkel. A præparandiumokban csak tanítónők tanítanak, körülbelül 200, a szemináriumokban a tanítónők száma 250, a tanároké 350, a férfiak száma azért

olyan nagy, mert ezek tanítanak a tanítóképzőkben is. A szemináriumi tanerők fizetése 2200—3000 líra, a præparandiumok tanítónőinek fizetése 800—2000 líra, a szemináriumok igazgatóinak fizetéze 600—800 líra.

V—VI. A nők részére nyitva áll a klasszikai és egyetemi kiképzés is. Az intelligens és energikus nők törekvését a minisztérium támogatta, mégis hosszú küzdelembe került, míg a közvéleményt sikerült megnyerni a nők tudományos kiképzésének. A tapasztalat igazolta, hogy a nők ép úgy megállják helyöket e téren is, mint a férfiak, nem roskadt össze a munkától több nő, mint férfi s a nivó sem süllyedt. Nők és férfiak testvériesen és barátságban dolgoznak az egyetemen és az életben egymás mellett.

Olaszországban az egyetemekre való előkészület gimnáziumokban és liceumokban történik. Összesen nyolc évfolyamból állanak, öt gimnáziumi és három liceumi osztályból. Rómában a liceo ginnasio Visconti mellett áll fenn az iskola a leányok számára. A fiúgimnáziumok tanterve és tankönyvei szerint készülnek ott. A fiúiskola igazgatója ennek is a felügyelője. A természettudományok kivételével nők tanítanak. Ez iskola 1890-ben alakult meg. Más gimnáziumokban és líceumokban tanítónők nem tanítanak, csak a gimnázium Galileo Galileiben Florencben. Egyes városokban a fiúiskolákban külön helyek vannak a leányok számára, de a legtöbben a fiúkkal összekeverve ülnek. Pontos statisztikai adatok ez iskolákról hirtelenében nem állanak rendelkezésemre. Körülbelül 1500—2000 növendék jár évenkint effajta iskolákba. A gimnázium és líceum elvégzése megadja a jogot az egyetemi tanulmányokra. 1876-ban iratkoztak be először nők, de már előbb is hallgattak előadásokat. Minden szak nyitva áll előttük: jog, orvostudomány, mathematika, természettudományok, klasszikus és modern filológia, történettudomány, fiziologia stb. Tudtommal a jogi doktorátus a nőknek nem ad jogot ügyvédi gyakorlatra. Annál több az orvosnői gyakorlatot folytató nő. A többi szakmában szerzett doktorátus a felsőbb iskolákban, az instituti superiori del Magistero-ban, sőt egyetemeken való tanításra is jogosít.

VII. Pár megjegyzést fűzök ez ismertetéshez. Dicsérnünk kell az olasz iskolarendszer felépítését. Az egyikből a másikba való továbblépés a lehetőségig meg van könnyítve. Algimnáziumi bizonyítvánnyal szemináriumba lehet lépni, a magasabbfokú iskola végbizonyítványával az instituto di Magisteroba, a szemináriumi előkészítő osztályokból a technikai intézetekbe, az instituti governativiból a Magisteroba, az academia scientifica letterariába. Igy a tapasztalatlanság vagy az időleges kényszer okozta károk kiküszöbölhetők. El kell ismerni, hogy az iskolafajok száma elég gazdag. A nő vágyainak és tehetségeinek megfelelően számtalan kiképzést nyerhet. A kollégiumok és felsőbb iskolák előkészítik házi és szociális hivatásukra,. az ipariskolák az ipari, a technikai intézetek a kereskedelmi pályákra. A præparandiumok és szemináriumok a tanításra művelik ki őket. A klasszikus iskolák, az egyetem, az instituti superiori a szabad tudományokat mutatják be és azok művelését teszik lehetővé. Csak helyeselni lehet, hogy a művészettörténetet, zongorát, táncot tanítják. A könyvviteltanba való bevezetés is helyénvaló. Elismeréssel kell adóznunk azon szokásukhoz, hogy a felügyeletet a nők kezébe tették le. Méltányoljuk az árvaházak és jótékonysági intézetek ama munkáját, hogy pártfogoltjaikat gyakorlati pályákra készítik elő.

A dicséret mellett sokat kifogásolhatunk az olasz nőnevelésben. Az instituti governativi nagyon rövid, a leányok már 15 éves korukban befejezik tanulmányaikat. Ha testi fejlődésök gyorsabb tempóban halad is, de eltart a 20. évig. Igy a tanításra legkedvezőbb évek vesznek el. Különben az iskolákban nagy az összevisszaság, ami felületességet eredményez. Az esztetikai tárgyak túltengése jól is, károsan is hat. A legnagyobb mértékben elítéljük, hogy az instituti governativit végzett növendékeknek minden külön előkészület nélkül jogot adnak alsó és középfokú iskolákban való tanításra. Különben nem tartjuk elég mélynek az óvónői, elemi iskolai tanítónők és főképen a szemináriumi tanítónők kiképzését. Nem helyeseljük a gazdasági okokból behozott koedukációt a kereskedelmi iskolákban, továbbá a

gimnáziumokban és líceumokban. Főleg azt kárhoztatjuk, hogy az igazgatók és tanárok majd mind férfiak, könyveik pedig fiúiskolaiak. Mindez egyenesen a nőlélektan ignorálása.

Ma jogos haraggal gondolunk az olasz népre. Ha ez nagyrészt a vezetők hibájából származik, mégis a néplélektan is közreműködött benne. Ebben pedig nemcsak testi és éghajlati okok szerepelnek, hanem nevelésiek is. A férfiak irányítják a közszellemet, de a nők is hatással vannak a közfelfogásra, a férfiakra. Szóval hibásak a nők és nevelesök is. Túlságos az esztétikai jelleg, a külszín, az önzés, a türelmetlenség, változékonyság, nagyzás, elbizakodottság, érzelmi túltengés, szabad gondolkozás, könnyelműség és telhetetlenség. Mindez megbosszulta magát. Több mélységre, a pozitiv igazság és az ethikai értékek nagyobb megbecsülésére lenne szükségük. Nem szabad csak a mult nagyságából és a föld termékenységéből élősködni.

Hisszük, hogy amint a franciák az 1870—71. nagy vereség után teljesen ujjászervezték nőnevelésüket német mintára, úgy az olaszok is sokat fognak tanulni a legmagasabb színvonalon álló germán leányoktatásból. Adják meg az olaszok a nőknek a férfiak ellensúlyozó és kiegészítő munka lehetőségét. Akkor majd tényleg elérkezik az az idő, melyet Mazzini kiván: a férfi és a nő, mint egy-egy szárny fogják az emberiséget nemesebb régiókba emelni!

Dr. Bittenbinder Miklós.

VARGHA GYULA KÖLTEMÉNYEI.

Egy belső élményekben gazdag költői lélek vallomásaira szeretném itt felhívni pályatársaim figyelmét. Nekünk oktatásainkban különösen szükségünk van arra, hogy kifogástalan, nemes tartalmú anyagunk álljon rendelkezésre; amellett ne legyen unos-untalanul a mult korszakok termeléséből merítve, hanem a mi időnk hangja, érzése, figyelme tárgyai szóljanak hozzánk és a serdülő nemzedékhez belőle.

Magam részéről feltétlenül kárhoztatom s velem bizonyára az ép érzékű többség, azt az itt-amott ex cathedra is hirdetett felfogást, hogy a mai idők nem alkalmasak költői művekkel való foglalkozásra, nem kedvezők a költőkre nézve általában. A nézetet vallók tábora, ha tábornak nevezhetünk egy nagyhangú, de eltörpülő létszámú csoportot, legújabban ugyan megcsöndesült kissé; a mindeneket felkavaró háborús zivatar mintha rácáfolna fejtegetéseikre. De még nem rég hirdették s bizonyára fogják is, amint elcsitul a vész haragja, talán még hevesebben, mint annak előtte. Okoskodásuk látszólag megvesztegető érvekkel rendelkezik, amelyek folyton való hirdetése alkalmas arra, hogy a tájékozatlan ifjúi lelkeket megtántorítsa, sőt az érettebb elemeket is gondolkodóba ejtse.

Való igaz, az átmeneti korszak emberei veszik észre legjobban, hogy manapság a költőkről, azok hivatásáról, küldetésükről kialakult felfogás sok tekintetben *más*nak mutatkozik, mint még nemrég; mintha szociális szerepük nem lenne az többé, ami eddig volt. Úgy tudta és érezte mindenki, még ezelőtt 3—4 évtizeddel, hogy a költő a néma nagy közösségnek

hangadója, szócsöve, aki megtalálja a tömeg tudattalanul szunnyadó érzelmeihez, vágyaihoz illő kifejező szót s ezzel szellemi vezetője, eszméltetője, tettre vagy nyilatkozásra késztő ébresztője lesz egy-egy kornak és nemzetnek! Ma, úgy tetszik, ezt a magasztos, vatesi hivatást a költők nem képesek többé betölteni — s miatta, befolyásuk megcsökkenéséért a közvélemény hajlandó magukat a költőket felelőssé tenni.

Hogy is lehetne másként? Bizonyos-e az, hogy manapság nem fordul a közfigyelem oly éber érdeklődéssel a költői termékek felé, mint azelőtt? — Bizonyos!

Megvan-e még mindig a hangtalan nagy tömeg, amely várja, lesi a lángészt, hogy helyette szóljon s ő tőle tanulhasson megnyilatkozni formában szépen, tartalomban találóan? — Igen is megvan.

Hol keressük tehát a hibát, az érdeklődés megcsökkenésének végső okait? Hol egyebütt, mint magukban a modern költőkben, akik úgy tetszik, nincsenek megáldva a vesékig ható látás, az éles ítélkezés s a forró temperamentum hármas ritka adományával, legalább nem oly mértékben, mint a régebbi idők egynémelyik kiválósága!

Ez a megtévesztően igaznak tetsző okoskodás egyet látszik csak szem elől téveszteni: t. i. önmagát, az így okoskodót, a tömeg emberét. A lélektan ősi érvényű törvénye szerint mindenki elfogult önmagával szemben. A tömeg embere sem veszi észre az idők fordulását, a társadalom mélységes, átalakuló konvulzióját; nem veszi tudomásul, hogy ő már nem az a tömeg többé, ami a mult század derekáig volt. Nem hangtalan egység, hanem apró frakciók sokasága, amikké társas életünk ez idő alatt széttöredezett. Ez elemek pedig szertehúzók, hiszen emiatt szakadtak el egymástól s ők most a megnyilatkozásnak azóta szabaddá lett formáit felhasználva, igen is nem némák többé, hanem nagyon is hangosak, értékükön felül kérkedők. S érvényesülni óhajtva, állandóan ellentétes vágyakat, reményeket, programmokat hangoztatnak. Szóval az eddig homogén tömeg heterogénná lett s egymással sokszorosan szembehelyezkedett.

Képzelhető-e most már költő, aki minde sokszinű árnyalatnak egyaránt meg képes felelni? Használhat-e, talál-e mindenkinek szájaize szerint való tárgyat, felfogást, hangot? Erre más, opportunus pálya embere lehet képes, a költő semmi esetre. Egyéniségéből kellene kivetkeznie, meggyőződését cserélgetnie s vele eljátszaná leggyökeresebb jogát a maga költő voltához!

A lényegesen változott viszonyokból magyarázható egyéb változás is. Mindenekelőtt a költőre nézve *az egyöntetű nagy népszerűségnek hiánya.* Mint mondottuk, bárki más elhallgathatja benső meggyőződéseit, ha érdeke úgy kívánja, csak a költő nem; egyéniségének nyiltan, félreismerhetlenül kell a közönség előtt mutatkoznia, ami ismét odavezet, hogy az ellenkező felfogást és izlést valló elemek nemtetszését hívja ki maga ellen. Emlékezzünk csak napi beszélgetésünk egyik untalan ismétlődő ily tárgyára: a nyugatosok lebecsmérlésére s viszont felmagasztalására!

Növeli mind e zavart végül még egy jelenség, amivel szintén számot kell vetnünk, ha a mai különös és sokaktól félreértett helyzetről tiszta képet akarunk alkotni. Nem szabad ugyanis, feledünnk, hogy ez ellentett nézetek útat találtak a nyilt fórumra, szenvedelmes vitáik napilapokban zajlanak le, ahol az érvek e harcának egy még régi összetételű, hangtalan tömeg a szem- és fültanuja; az a régiből megmaradt tömeg, amely maga nem nyúl könyvhöz, hogy pártoktól függetlenül megalkossa saját véleményét, hanem hallgat, figyel, eszmél; de végül is a nem tisztázódó, sőt megoldhatatlannak tetsző témától kedvetlenül elfordul s benne a költészet elveszti igazi lelkes, naiv és hálás közönségét.

Mindez sajnos valóság. De belőle még egyáltalán nem következik a költőkre kimondott anathéma. Olyan lelki vezetőkre, akik a kevésbbé tehetségeseknek s a prózai világban elgyötört primitivebb lelkűeknek *érzésbeli* kipallérozói, mindenkor lesz szükség. Csak ép hogy nem a nagy közösség egységes zöme az többé, amely rá hallgat, hanem valamelyest kisebb számarányú publikum. Amit a mai költő ily módon elvesztett a réven, meg-

nyeri a vámon. Hallgatósága egyneműbb, rokon lelkek tömörült társasága, amelynek ép oly érdemes zengeni, ha nem érdemesebb, mint a nagy zömnek. Az a nagy közösség különben is problematikus valami volt mindenkor, amelyről többet beszéltek, mint ahogy a valóságban megvolt s amennyiben meglehetett, bizonyára akkor is csak kis töredéke értette meg és méltányolta a költőt teljes valóságában, lénye minden megnyilatkozásában.

Ez igénytelen sorokkal egy ilyen kisebb tömegű, de minden nemesebb érzés iránt fogékony közösséghez óhajtanék új csatlakozókat toborozni. Aki nemzeti ideálokért lelkesedni tud, aki az igaz magyarságot érzésben, jellemben felismerni és élvezni képes, annak felhívnám figyelmét egy ily rokonlelkű poétára. Vargha Gyula neve bizonyára ismert és jó hangzású előttük, de nem foglalkozhattak vele behatóbban, nem kísérhették figyelemmel költői pályáját; verses művei összegyűjtve nem voltak, utóbbi időkben ritkán szólamlott meg; költői értéke sem volt vita tárgya, mert nem vegyült bele a modern irodalmi harcosok sürgő csoportjába. De most a Kisfaludy-Társaság kiadásában együtt van érdemes termelésének legjava egy kötetben.*

A kötet első hatása az lett, hogy az irodalom korifeusai között kialakult róla a vélemény: Vargha Gyula több érő, nagyobb poéta, mint aminőnek eddig tartottuk! Ehhez mi bizvást hozzátehetjük, hogy: modernebb és aktuálisabb is, mint hittük volna.

Nem tehetek róla, de nekem az a benyomásom, hogy e kötetnek nemcsak jelene lesz jelentős, de jövője is, ami a maradandó művészi alkotások igazi próbaköve.

Jelenét biztosítja a korból a kornak szóló költészete. Meg fogja lepni az olvasót, mily élesen és mennyit látott meg e kutató szem a ma ferdeségeiből, lappangó nagy bajaiból s a nemesen modern altruista lelke mily részvevő, fájó hangokat

* *Vargha Gyula költeményei*, kiadja a Kisfaludy-Társaság. Budapest, 1915. 510 l. — Versek 1870—1914. évekből. Ára 6 K.

talál velök való foglalkozása közben. Meglepő az az ethikus erő is, amellyel bátran feltárja az ezer seb szenvedéseit. Szemére vetették, hogy túlságos sötéten lát, nagyobbnak tart egy-egy beteg jelenséget a kelleténél. Azt hiszem, ilyenért lehet tán hibáztatni a politikust, de nem a költőt. Az ízig-vérig poéta érzékeny lelke olyan szeizmograf, amely legkisebb megingásra reagál s ez a reagensként ébredő érzelem könnyebben elhatalmasodik rajta, átjárja egész lényét. Innen a hangulatok szélsősége, amely között poétánk társadalmi tárgyú költeményeiben hányódik. Szélsőséges meghatottság, ódai emelkedettség (*Ezer év*, 300. l.) egymást váltja komor, szinte kétségbeesett hangokkal (*Zrinyi utolsó éneke*, 489. l.). De másfelől épp skálájának terjedelmes voltát bizonyítja, hogy ebben mint abban, egyaránt meg tud kapni.

Valóban, pszichologiai tanulmánynak is fölötte érdekes vizsgálni finom érzékenységű lelkét. Ennek csapongása ugyanis nem rendszertelen, hanem egy kiérett, hitvallássá vált életfelfogás kifejezése. Csak a jelenségek sokfélék, amelyek dalt fakasztanak belőle, maga a dalforrás: az egyéniség egységes, élesen körvonalozott és rendkívül rokonszenves. E léleknek egyik legféltettebb szerelme tárgya: a haza, a magyarság. Annyi melegséggel csendül fel ajkán az ének, ha róla szól, hogy annak csak egy mindent elborító, mélységes szeretet lehet a belső mozgatója. Amint figyeli a haza életét, annak jó és rossz közt ingó sorsa mindig megihleti; mint az aggódó szülő tekintete, untalan visszatér tárgyára, nem tud vele betelni, minden gyarapodásának örül, mindentől félti s keserűsége, haragja felcsattan, amint bántani merészlik. (*Feljajdulás...*) Ez a tiszteletreméltó nagy érzés elsősorban az, ami az olvasót e kötetben megragadja s szerzője iránt igaz rokonszenvet ébreszt.

A költemények jórészt keletkezésük ideje szerint következnek a gyüjteményben s a lirikus lélek ez őszinte vallomásainak sorozatából kiolvasható egyénisége kialakulása is. Eleinte ifjúi csapongás jellemzi, a témák átmenet nélküli kiragadása, mint aki erejét próbálja s keresi a neki legmegfelelőbb tárgyat és

hangulatot. Látható kedvvel időz a természet képeinél, ahova ismételten, mintegy üdülni, megfrissülni vissza-visszatér. De ezeken látható leginkább az a vonása is, hogy kezdettől fogva nem a felszínes megfigyelés embere; nem könnyen kap fel és hagy el minden útszéli benyomást, hanem már válogat s amit kiragadott, abba bizonyos koraérettséggel mélyed el. Egyetlen jelenség, ami akkor benne a költő ifjúságát elárulja, egy-egy borongás után gyors földerülése.

A szerelem sem vészteli, öntépő háborgás nála; valami méla, szinte vallásos megnyugvás mérsékli vallomásait; kapcsolatos ezzel az is, hogy a szerelmet örök időkre szóló, változhatatlan érzésnek tartja. Szerelme tárgya szemében első pillanattól a jövendő hitves is egyszersmind. Néha egy-egy fájdalmas szemrehányás kél ajkára, de az is inkább a jövendő tervek széttépése miatt felhangzó vád s nem a vér türelmetlen lázának követelő hangja. E korai erős önfegyelmezés hamar férfivá érleli. Mikor első szerelmében való végleges csalódását belátja, kiküzdötten, érett komolysággal búcsúzik egykori ideáljától. Érzi, hogy nem ez érzelmi hányódás a férfi célja, női szeszélynek nem akar többé játékszere lenni, mint egy kisértő gonosz álmot, elhárítja magától s ha nem is vár reá jövendőben többé ily múló öröm, van még cél, ami méltán igényli az ő erejét is: küzdeni akar pusztuló fajáért! *(Rossz álom...)*:

> Míg ég ez agy s mozdulni bir karom,
> Küzdök te érted, pusztuló fajom.
> S kezem vérző szívemre nyomva némán,
> Várom a harcot a küzdő arénán.

Itt csendül meg jövendő élettartalmának vezérmotivuma először s a komoly elhatározásnak embere marad mindvégig. Tovább lapozva a gazdag változatosságú gyüjteményben, ez a tárgya mindvégig fel-felbukkan s legerősebb, leghatározottabb költeményei hozzáfüződnek.

Idillikus pihenők közben újabb szerelmének versekben megörökített emléktöredékei. Ez a második szerelmi ciklus meleg, kedves, enyelgő költeményeket fakaszt szívéből. Ha egy-egy futó

felhő-árnyék el is komorítja *(Szívem megdobbant...)* s ilyenkor a korai elmúlás sötét szárnyát sejti feje fölött:

S ha eljön a halál és mindörökre
Bezárja szűkös börtönébe foglyát:
Még a poromból síromon kihajtott
Fűszálak is nevedet susogják!

Mégis egész más érzésének alaphangja; erős bizalom jövendő boldogulásában, szerelme erejének hódító voltában; versei nem áradoznak többé, rövidek, csattanóak. Az ügy amúgy is kettejük ügye csupán. *(Ne hajts annyit a világra, édes...)*

Hogyha szeretsz, mi baja az másnak?
A jó Isten maga szánt egymásnak.
S lenn a földön hogy lenne az szégyen,
Mit odafenn kötöttek az égben?

Ez marad lelki egyensúlyozója hazafi aggodalmai közepett továbbra is. Reménye teljesül, a fészekrakás ideje következik maga apró bajaival, mérhetetlen örömeivel, majd a boldog csöndet gügyögő gyermekhangok bájos szimfoniája váltja fel; érzi maga is, hogy az élet komor tapasztalatai, a nemzet bajai végső csüggedésbe vinnék, ha lelke egyensúlyát a családi boldogság helyre nem billentené. *(Megnyugvás...)*

Édes gyermekarcok vidám nevetése,
Pici bimbó-ajkak csengő csevegése,
Bársonyos kis kezek lágy cirógatása,
Semmi balzsamírnak nincs ilyen hatása.

Másik meghitt, csöndes birodalom, ahova képzelete pihenni megtér, a magyar mult. Történeti nagy jelenetek maga elé varázslása vigasztalja meg őt is, mint annyi elődjét. Az eddig kizárólagos lírát a kötet további lapjain epikus képek sűrűn váltogatják. Egyik helytt a pártütő oláhság történetéből vett jelenetet örökít meg (*Csabor úr*; azt hiszem: Erdélyi János: Népdalok és mondák I. 417. lapja nyomán). Fenséges, zordon látomás gyanánt varázsolódik eléje *Rákóczi temetése* az elhagyott, gyászoló rodostói bujdosókkal; majd *Tinódi halála* ihleti meg s az egyszerű nép fiai közt búcsúzó magyar lantos

szavai szólnak minden magyarnak minden időkre; ugyanilyen kurucos korszínezettel *Bezerédi* tragikus sorsáról szóló balladája. Hosszabb, sötét hangú verses novella beszéli el a kassai prédikátor *Czeglédi István* szenvedéseit vallásáért és magyarságáért. Korfestő részletei, biblikus hangja ismétlődik egyetlen nem hazai tárgyú, de vallásos vonatkozásában közel eső epikus elbeszélésében: *A gyermek Jézus eltünése* című̈ben.

Elvonulnak előttünk az újabb kor nagyjai is: Vörösmarty, Tóth Lőrinc, Toldy Ferenc, Gyulai Pál; egy-egy kerek kifejező jellemképben rója le iránẗuk kegyelete adóját. A nemrég letünt idők jeleseiben csodálva látja törekvéseik erejét, magyar lelkük törhetetlen egyenességét, meggyőződéseik tisztaságát s mintegy az ilyenek hijján levő, sötét jelent állítja melléjük rembrandti környezet gyanánt. A mai kor sok erőtelen átlagembere mellett mily nagyok ők, mily magyarok! Vajjon igaztalan-e a költő, midőn elkeseredetten fakad ki s illeti méltó feddéssel a kicsikart tömegtapsnak modern bálványait, e vézna, jellemgyönge ifjoncokat, kiknek egyetlen állhatatos témájuk: magyar voltuk megtagadása.

Oh, hogyne vágynánk messze ki a korbul,
Melyet nem értünk, mely minket nem ért;
Midőn lassanként mind fonákra fordul,
Mit nemzetünk birt, álmodott, remélt!

Az a csőcselék, mely hazáját gúnyként emlegeti, ma *Petőfit* ünnepelni jár, koszorúkat rak a szobor talapzatára s ott énekli a nemzetköziség, a nemzettagadás tüntető énekét; e szentségtörésre nem jogos-e a felháborodás szilaj kitörése ajkán:

Támadni kész az idegen faj orvul,
Szabadság, jólét neki nem elég,
Kígyók kelnek ki mindenütt a porbul
Megmarni a hazának kebelét...
Oh költő, nézd, romokban áll az oltár,
Te honszerelmet hasztalan daloltál.

Őt valóban senkisem vádolhatja azzal, hogy népszerűség hajhászása ragadtatja ily kifakadásokra; becsületes önvallomások

ezek, amik egy-egy Kasszandra-jóslat erejével hatnak. Vajjon sötétlátás-e ez? Bátor szókimondása ellen többször hallatszott ez a hibáztatás, de mi nem tudjuk annak venni. Ebben a ma hangtalanul tűrő nemzetben a megtorlatlan és hálátlan támadások miatt az elkeseredésnek, honfi fájdalomnak oly érzéstömege gyült meg, hogy annak jogos szószólója a költő; szociális szerepe bizonyára ebben legnagyobb! A sok hasonló lelki állapotú olvasóból pedig a megkönnyebbülést váltja ki, hogy végre akadt valaki, aki tehetséggel megáldva, erővel, bátorsággal, művészettel szemébe meri vágni a törpe lelkű tolakodóknak bűnüket. Vargha Gyulánál e tekintetben nincs ma aktuálisabb költőnk s őt, a harcost, ne bántsa kárhoztató szó, lekicsinylés, ő megtalálta az igaz, jogos hangot s egyszerre jelentős szerepre emelkedett általa.

Egy bizonyos; mögötte ma sokkal többen állnak hasonló érzésekkel keblükben, mint ellenesei mögött s ha magát, meggyőződéseit azzal vigasztalja, hogy:

Ne bántson az, hogy a babér
Másnak virul csak, nem neked:
A léha tapsnál többet ér
Önérzeted!

Ezt szerénysége mondathatja vele, de valóságban igen is ki fog jutni neki a taps, nem léha külsőségekből támadó, hanem a nemzet nagy tömegének önként megnyilatkozó, szívből jövő tapsa.

Dr. Solymossy Sándor.

MESTERSÉGES DRÁGAKÖVEK.

A természetben előforduló, szabadon termett drágakövek mesterséges előállítási módja régóta izgatja egyrészt a tudós világot — hogy megfejthessék e szép ásványok keletkezését — másrészt a gyakorlati embereket is, mert kitünő üzlet az olyan eljárás, mely az anyag nyers értékét feldolgozás útján sok milliószorosra növelheti. (A szénnek értéke gyémánt alakjában húsz milliószor akkora, mint kőszén alakjában.)

A drágakövek chemiai összetétele már régóta ismeretes. Azokat a vegyi szereket legtöbbször nagyon olcsón tudjuk megszerezni, előállítani, csak a tetszetős formának a megadása okoz sokszor legyőzhetetlen nehézséget. Azért a drágakövek mesterséges előállítása nagyon lassan fejlődött, eleinte inkább csak utánozni, hamisítani próbálták a drágaköveket. Az utánzatok, hamisítványok minden esetben teljesen más chemiai vegyületek, amelyek csak színben, esetleg fényben egyeznek a valódiakkal, ezektől megkülönböztethetők nemcsak chemiai úton, hanem egyszerű fizikai vizsgálattal is: fajsúlyuk, keménységük, optikai tulajdonságaik meghatározása útján. A hamisítványok, utánzatok készítése nagyot fejlődött, elég egymás mellé tenni egy régebbi strasszüvegből és egy mostani thalliumüvegből készült hamis gyémántot. A thalliumüveg ragyogása, színszórása, tüze vetekedik a valódi gyémánt tüzével, de azért csak üveg ez is; lágy, könnyen pusztuló anyag, néhány hónap alatt karcolódik, kopik, megvakul. Jelen kis cikkemben nem ezekről az utánzatokról, hamisítványokról akarok írni, hanem azokról az eljárásokról, amelyekkel a termés-drágakövekkel fizikailag és chemiailag azonos valódi drágaköveket sikerült mesterségesen előállítani.

A drágakövek között a legelső a *gyémánt*. Ez a legnemesebb, a legszebb drágakő. Mindennél keményebb, ezért nem kopik, nem karcolódik, szinte elpusztíthatatlan. Nagy fénytörő képessége ragyogóvá teszi, nagy színszórása szivárványszínekben sziporkázóvá, tüzessé teszi. Lehet más ékkőnek szebb színe, de tüzességben, ragyogásban mindegyik messze mögötte áll.

Tudjuk, hogy a gyémánt tiszta szén, a legtömöttebb szénfajta ($fs = 3{\cdot}5$, a grafité $2{\cdot}2$), mely szabályos kristályokban terem. Lehet a szén hatszöges kristályos is, akkor grafit s alaktalan is, mint a korom, faszén stb. A kérdés az, hogy az olcsó alaktalan szenet vagy a grafitot szabályos kristályokba át lehet-e vinni? Azt tudjuk, hogy kristályok rendesen olyan módon keletkeznek, hogy az anyagot lazább halmazállapotból visszük át szilárdba. A megolvasztott testek lassú kihüléskor kikristályosodnak, a lecsapódó gőzök kristályokban rakódhatnak le, a feloldott anyagok az oldószer lassú elpárolgása folytán kikristályosodnak stb. Ezek a módszerek a szénnél nem alkalmazhatók olyan egyszerűen. A szén megolvasztása elég régi probléma. A legújabb vizsgálatok szerint az ívlámpa pozitiv széncsúcsán nagyon vékony olvadt szénréteg van, mely folyton forr, gőzzé alakul. Sokak szerint a szén közönséges nyomáson nem olvasztható meg, mert az uralkodó 1 atm. nyomásnál olvadáspontja magasabban van a forráspontjánál. Az tény, hogy még senkinek sem sikerült csak egy grammnyi szenet is megolvasztani. A szenet a rendesen használt oldószerek: víz, alkohol, éter, chloroform, szénkéneg, benzin, benzol stb. egyáltalában nem oldják, csak éppen az olvasztott vas tud legfeljebb 6%-nyit feloldani belőle. Ha feloldjuk a szenet olvasztott vasban s szép lassan lehűtjük, bizony nem kapunk egy szemernyi gyémántot sem, pedig a szén kikristályodik a vasból, csakhogy nem gyémánt, hanem grafit alakjában. *Moissan*nak sikerült a vasban oldott szenet részben gyémánt alakjában kikristályosítani. Ehhez az kell, hogy a szén a kikristályosodás alatt igen nagy nyomásnak legyen kitéve, hogy ne a laza grafit, hanem a tömör gyémánt keletkezzék. Mert tisztán a magas hőmérséklet nem elég a gyémánt elő-

állítására, sőt a magas hőmérséklet inkább a grafit-módosulat képződésének kedvez, hiszen tudjuk, hogy a gyémánt izzítva felületileg grafittá alakul. Moissan figyelembe véve azt, hogy a széndús vas megszilárduláskor kiterjed, a következő módon járt el: elektromos kemencében körülbelül 3000 ° C-nál egy tégelyben vasat szénnel olvasztott, azután a tégelyt forró ólomba tette, ahol a vas külső rétege szinte egy pillanat alatt megkeményedett. Ez a külső szilárd kéreg — mint egy erős páncél — nem engedte, hogy a belső, megszilárdulni kezdő rész kitáguljon, amitől óriási belső nyomás keletkezett. Amikor teljesen lehült a vas, akkor széttörte, sósavban oldotta s a visszamaradt kevés oldhatatlan anyagban nagyítóval apró kis fekete, barna, színtelen gyémántocskákat talált, melyeknek chémiai összetétele, kristályalakja, keménysége teljesen megegyezett a természetes gyémántéval.

Moissan eljárása tisztán csak tudományos értékű, mert iparilag használhatatlan apró gyémántokat szolgáltat olyan áron, amely többszörösen fölülmúlja a termés gyémánt árát.

Más kutatók próbálták a szenet ezüsttel olvasztani, szénkéneget foszforral bontani, szénhidrogéneket nagy nyomáson izzó fémekkel megbontani stb. Eredményül mikroszkopikus gyémántkristályokat kaptak. Így tehát a gyémánt mesterséges előállítása gyakorlati szempontból még mindig megoldatlan.

Ezzel szemben nagyon fejlett a *korund* fajtáinak előállítása. A korund drágakő fajtái a vervörös rubin, a buzavirágkék zafir, a sárga keleti topáz, a színtelen fehér-zafir (lenkozafir). A korund aluminiumtrioxid (Al_2O_3), mely a fehér zafirban van tiszta állapotban, a többiben más anyagokkal van keverve, ezek festik meg. A rubin szép színe kevés chrómvegyülettől ered, a kék zafir festőanyaga nem tűzálló, egyesek szerint titánsavtól és vasvegyülettől származik.

A korund anyaga régóta ismert, nagyon olcsó, közönséges vegyszer, amit már a XIX. század közepén próbáltak ebbe a tetszetős drágakőformába kristályosítani. *Frémy*nek sikerült először hosszú kísérletezés után (1877—1890) kis rubinszilánkokat

készíteni, de ezek oly kicsinyek voltak, hogy iparilag nem lehetett értékesíteni őket. Az első gyakorlatilag használható rubinkristályokat Frémy és Verneuil 1891-ben állították elő oly módon, hogy tiszta aluminiumtrioxidot kevés hamuzsírral, fluorittal és 2·5%-nyi káliumbichromáttal porozus agyagtégelyben 8 napig izzítottak 1500° C.-nál. Az olvadékban nagyon szép színű, átlászó romboéderes lapokban vált ki a rubin. Ezek az első mesterséges rubinkristályok («rubis scientifiques») $^1/_3$ karatosnál kisebbek voltak, de már csiszolhatók s értékesíthetők voltak.

E kisérletek közben (1882) Diner Wyse genfi chemikus szép nagy rubinokat árusított, melyeknek eredetét teljes homály födte. Később kiderült, hogy e rubinok («rubis reconstitués») termés rubinszilánkok összeolvasztása útján készültek. Ugyanezt az eljárást alkalmazta később (1895) Párisban *Michaud* is, aki durranógáz-fúvólángban olvasztott össze rubinhulladékot. Ez a mód annyira bevált, hogy naponkint 1000 karatnyi rekonstruált rubint készített.

Ezalatt Verneuil is folytatta kisérleteit s annyira tökéletesítette eljárását, hogy 1902-ben már gyárilag készítette a mesterséges rubinokat («rubis synthétiques»). Eljárása röviden: a legtisztább ammoniumtimsót kb. 2·5%-nyi chrómtimsóval keverve vízben oldott, ebből higított ammoniakkal kicsapta az aluminiumot és chrómot hidroxid alakjában. A csapadékot szűrte, gondosan kimosta, szárította, izzította, finom porrá őrölte, azután olvasztotta. Az olvasztó berendezés érdekes. Nagyon széndús világítógázzal és tiszta oxigénnel a rendes durranógáz-fúvólángot állította elő. A láng függélyesen lefelé volt irányítva s a lámpa kiszélesedő belsejében egy kis drótszita-fenekű kosárban volt elhelyezve a porkeverék. E kis kosarat mágneses kalapáccsal állandó rezgésben tartotta, úgy, hogy a por folyton hullott belőle. A kosár mellett haladó oxigén magával ragadta e port a fúvólángba, melyen végighaladva a finom por megolvadt s mint sok-sok kis fehéren izzó rubincsepp hullott le. A láng egy aluminiumtrioxid rudacska végére rakja le a rubincseppe-

ket, melyek egymáshoz tapadva lassankint egy fordított üveg vagy körtealakú testet adnak. Érdekes az, hogy ez a test teljesen egynemű, egyetlen egy kristályt alkot. Tehát az első rubincsepp megszilárdulva kristállyá lesz, s a lehulló többi rubincseppek mind ezt az első kis kristályt növelik s nem alkotnak más kristályt.

Ügyes munkás egy fuvólánggal óránkint 10 karatnyi rubint tud készíteni, de egy munkás 10 fuvólángra is tud ügyelni. A készített rubinkörték rendesen 8—10 karatosak, a legnagyobbak 80 karatosak (=16 g.). Ezek persze nem maradnak ekkorák. Amikor a rubinkörte hegyét letörik, rendesen hosszában pontosan ketté hasad az egész körte. Ez a gyors lehülés következtében beállott belső feszültség következménye. Az így kettéhasadt rubinok csiszolás közben még legalább is súlyuk felét elvesztik. Azért mégis egészen jó üzlet lehet a szintetikus rubin készítése, mert Verneuil párisi gyára évenkint körülbelül 5.000,000 karat = 1000 kg rubint készít, részben ékszerek, részben óracsapágyak készítésére.

Németországban is készítenek mesterséges rubinokat és pedig a «Deutsche Edelstein-Gesellschaft» Idarban. Az ő eljárásuk *Miethe*-től származik s nem ismeretes. Állítólag egyszerűsítése a Verneuil-féle eljárásnak.

A mesterséges úgynevezett szintetikus rubin immár rendes ipari, illetőleg kereskedelmi cikk. Vajjon meg lehet-e különböztetni a termés-rubintól? Mindakettő chemiailag és fizikailag teljesen egyenlő. Mindkettő chrómmal festett aluminiumtrioxid, keménységük egyenlő nagy, mindkettő kettősen fénytörő, egy optikai tengelyű stb. Eleinte a termésrubinok hibáit, a szintétikus rubinok gyártási tökéletlenségeit próbálták ismertető, megkülönböztető jelnek venni. A mesterséges rubinban mikroszkopikus gömbalakú légbuborékokat találtak, a termésrubinban viszont inkább szögletes buborékok fordulnak elő. Ez a különbség csekély és bizonytalan, mert a buborékmentes hibátlan szintetikus rubint senki sem tudja megkülönböztetni a hibátlan termésrubintól. A mesterséges minden tekintetben kiállja a ver-

senyt a természetrubinnal. Bármilyen színárnyalatban készíthető, ha a chrómtartalmát változtatjuk, a rózsaszíntől a legkedveltebb úgynevezett galambvérvörösig minden árnyalat előállítható.

A rubin mellett természetesen a többi nemes korundot is igyekeznek előállítani. A kék zafir előállítása nehezebb feladat. Tiszta aluminiumtrioxidot s az agyag-üvegipar legszebb kékfestékjét a kobaltot egyesíteni nem lehet, mert a tiszta Al_2O_3 nem veszi fel a kobaltot, zavaros, nem szép ömledék keletkezik. L. *Paris* (1908) az aluminiumtrioxidhoz 1—2% meszet vagy magnéziát kevert, ez a keverék kobalttal szépen festhető. Ez a termék azonban nem zafir, hanem utánzat, mert a chemiai összetétele, keménysége, optikai tulajdonságai mások, mint a termés-zafiré, ezt a hozzáolvasztott mész idézi elő. Újabban állítólag tiszta aluminiumtrioxidból 1·5% mágnesvaskővel (Fe_3O_4 és 0·5% titándioxiddal (TiO_2) a termés-zafirral minden tekintet-) ben azonos szintetikus zafirt készítenek Boulogneban és Idarban. Ugyanezek a gyárak készítenek fehér zafirt is, sőt a természetben nem található színű korundokat is, így pl. aquamarinszerű zafirt készítenek, mely már nem tekinthető szintetikus aquamarinnak, hanem utánzatnak, mert chemiailag is, fizikailag is más. Korundfajtákkal utánozzák a spinelleket, az alexandritet. Spinellt tudnak mesterségesen is csinálni, de célszerűbb a keményebb, tehát tartósabb és ugyanolyan színűre festhető korundanyaggal pótolni a spinellt. Az alexandrit a beril csoportba tartozó drágakő, mely nappal ibolyaszínű, esti világításnál zöld. Ezt a színárnyalatot is elő tudják állítani a korundon. A nemes drágakövek szintézise még csak a smaragdnál nem sikerült. Vannak ugyan olyan hírek, hogy tudják készíteni, csak titkolják, ameddig lehet, hogy a gyártmányokat magasabb áron értékesíthessék, mert egyébként a szintétikus drágakövek ára csiszolva karatonkint 6—15 márka.

Dr. Vásony Lajos.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A hercegprimás látogatása. Május 18-án intézetünket az a kitüntetés érte, hogy Csernoch János, Magyarország biboros hercegprimása látogatásával tisztelte meg. A hercegprimás Ő eminenciája titkára, Leopold Antal dr. kíséretében 11 órától csaknem két órát töltött az intézetben. Megérkezésekor a tanári testületek élén az igazgatóval mély tisztelettel, hódolattal üdvözölték, amit az illusztris vendég lekötelező kedves módon viszonzott.

Ezután az intézetnek mindkét iskoláját alaposan, behatóan megszemlélte. Először a polgári iskolai tanítónőképző helyiségeit, osztályait, szertárait nézte meg, melyekben a növendékek történelmi és német előadásait, illetve földrajzi, fizikai, vegytani és természetrajzi gyakorlatait nagy figyelemmel kísérte. A látottak felett megelégedését fejezte ki és annak a megértő, intézetünkre sokat jelentő véleményének adott kifejezést, hogy a polgári iskolai tanítónőképzőben *főiskolai* jellegű és színvonalú, szakszerű tanítás folyik.

Azután megtekintette a gyakorló felsőbb leányiskola minden osztályát, néhány feleletet is meghallgatott. Megnézte az egész internátust, az intézet gazdasági részét stb. és végül kegyesen fogadta az intézet tornatermében a tanári testületek és az összes növendékek hódolatát, az intézet igazgatójának köszönő szavait, aki háláját fejezte ki a kitüntető érdeklődésért és a magas látogatásért. Ugyancsak ekkor járult Ő eminenciája elé hálás szívvel Szüts Mariska, a felsőbb leányiskola VI. osztályának növendéke és megköszönte neki, hogy néhány nappal ezelőtt a Szent-sziv zárdában maga a hercegprimás Főmagassága részesítette növendékeinket megható, szép ünnep keretében a bérmálás szentségében.

A biboros hercegprimás meleghangú, szép beszédben fejezte ki megelégedését a látottak felett és beszédét azokkal a mindnyájunkra nézve feledhetetlen buzdító és lekötelező szavakkal fejezte be, hogy sokat várt ugyan az állami Erzsébet Nőiskolától, mint az ország első nőnevelő intézetétől, de amit talált, amit észlelt, az várakozását nagyban felülmulta. Ezután felhangzott a Himnusz és a magas vendég velünk együtt énekelte és érezte át, hogy

Isten áldd meg a magyart!

A kitüntető látogatás valósággal ünnepe volt intézetünknek. Ünneppé avatta Ő eminenciájának jóságos, kedves, vonzó lénye, amely pazarul osztogatta elismerését, figyelmét mindenki számára. Mindenki-

hez volt biztató, megértő, jellemző szava, kérdése, jutalmazó gondolata. Derűt, vidámságot jelentett látogatása és felemelőleg hatott az intézet minden tagjára. Kedvet és jóakaratot sugalmazott a további munkára éppen akkor, amikor lelki erőre legnagyobb szükségünk van.

E helyen újra köszönetet mondunk neki és Isten áldását kérjük munkásságára!

*

Az állami Erzsébet-Nőiskola a magas miniszterium rendeletére a szokottnál korábban fejezte be az 1915/6. iskolaévet.

A gyakorló felsőbb leányiskola vizsgáinak sorrendje:

május 23-án hittanvizsga,
« 29-én tornavizsga,
« 30-án zenevizsga,
« 31-én a IV. és az I. osztályok osztályvizsgái,
junius 2-án az V. és a II. « «
« 3-án a VI. és a III. « «

*

A polgári iskolai tanitónőképzőben a magán osztályvizsgák május 5—18. között voltak. Jelentkezett a nyelv és történettudományi szakcsoportra 42 magántanuló (22 az I., 11 a II., 9 a III. évf.), a mennyiségtan-természettudományi szakcsoportra 5 magántanuló (1 az I., 3 a II., és 1 a III. évf.), 3 tornára, 4 kézimunkára. Ezek közül 42 sikerrel tette le az osztályvizsgát, megbukott 12 (10 az I. A, 1 az I. B, 1 a II. B évf.).

A rendes növendékek második félévi kollókviumai június 3-án végződnek.

Mindkét szakcsoport rendes és magántanulóinak alapvizsgái és képesítő vizsgái június 5—10-ig tartanak. Ezt követik a tornaképesítők, a nyelvmesternők és honosítók vizsgái, továbbá a kézimunkaképesítők. Kézimunkából a régi szabályzat szerint az idén lesz az utolsó képesítés, ezentúl már tisztán csak az új szabályzat szerint rajztanári oklevéllel kapcsolatban lehet kézimunkatanításra képesítést szerezni.

A képesítők junius 19-én végződnek.

*

Az évzáró ünnepély június 1-én volt. Hálaadó istentisztelet után gyült össze az igazgató vezetésével a két tanári testület, a szülők, rokonok, a növendékek. A polgári képző harmadik évfolyamát végzett növendékek hálás köszönetét és szeretetteljes ragaszkodását Németh Irma tolmácsolta. Utána Papp Jolán a felsőbb leányiskola hatodik osztályát végzett növendékek nevében búcsúzott az intézet igazgatójától és tanári testületétől. Mély érzéssel, meghatottan foglalta össze az intézetben töltött hat év örömeit, apró bajait, kedves epizódokat említett fel, melyeknek emléke örökké élni fog szivükben.

Berta Ilona igazgató évzáró beszédében — melyet alább egész terjedelmében közlünk — az év nevezetesebb eseményeinek rövid

vázolása után az életbe kilépő növendékekhez szól, útravalóul lelki életüknek mintegy iránytűjét adja.

*

Évzáró beszéd.

Talán soha, egy iskolaév bezárásánál sem éreztük azt, amit most érezünk! Leborulunk szined előtt, Uram! így közösen, mint Erzsébet Nőiskola és szivünk háláját, imáját, hűségét, alázatát Neked adjuk!

Édes hazánkat, közös, szép házunkat, otthonunkat megtartottad nekünk! Fiaink drága vére nem hiába hullott! Erőt adtál nekik a küzdelemre és hősi lelket, hogy a megpróbáltatást a legdrágábbért, a hazáért nemesen viseljék!

«A szelek mérgét nemesen kiállták!»

Boldogok és büszkék vagyunk, hogy a magyart méltóvá tetted a jelenben dicső multjához és az eljövendő nagy és szép időkhöz, ahoz a jobb korhoz, amelyet mindannyian epedve várunk és kérünk Tőled!

Még jönni fog, *mert jönni kell!*
Egy jobb kor, mely után
Buzgó imádság epedez
Százezrek ajakán.

És mennyi hálával tartozunk még! Az iskolánkat, kedves intézetünket is megoltalmaztad minden nagyobb bajtól. Zavartalanúl folyt a munka benne és otthont adott, szellemi, lelki kincseket osztogatott annyi fiatal szivnek!

A mi életünk is nehezebb, küzdelmesebb volt — ezt is köszönjük Neked, Uram! és az erőt, a testi és lelki épséget, amit adtál hozzá!

A honszerelmet, amely szivünket átjárja; élteti, lelkesíti, ezt külön is megköszönjük. Ez adta meg az eszmei tartalmat a munkának, ami itt folyt, ez emelte ki küzdelmünket a közönséges, a mindennapi, fárasztó, terhes, lehangoló erőfeszítések sorából, ez nemesített meg!

Mert ha arra gondoltunk, amikor nagyon nehéz volt a lét és nagyon erősen éreztük a felelősség súlyát, ha arra gondoltunk, hogy ezt hazánkért viseljük, hogy magyar leányaink, magyar tanítónőink neveléséről van szó, akiknek mindenike nemzetünk féltett, drága kincse és jövő fennmaradásának egy-egy biztosítéka — akkor volt erő, lélek, akarat, szeretet a példaadásra és a feladatok megoldására!

A mindennapi munkán kívül a most folyó nehéz, háborús időben a szociális, a közös társadalmi munkából is részt kért ez évben is intézetünk. Leányaink sokat dolgoztak a katonáknak, kötöttek, varrtak, áldoztak, olvastak, szavaltak, énekeltek, karácsonyfát diszítettek stb., stb. számukra! És nem rajtuk mult, hanem az áldatlan körülményeken, a járványos betegségeken, hogy a szomszédunkban gondozott vak katonákért többet nem tehettek, hogy őket nem látogathatták és szomorú életüket szívük jóságával és melegével fel nem deríthették!

Igyekeztünk mint tanári testület is megértetni az intézet növendékeivel, *hogy ők nagy idők gyermekei*, akikre külön kötelességek várnak abban a társadalomban, amelynek hivatása lesz a könnyek letörlése, a sebek orvoslása, kötözése, a rokkantak gondozása. Nekik nagyobb lélekkel, nagyobb szívvel kell majd beállaniok a társadalmi közösségbe, részvétükre, szívük melegére több szükség lesz.

Sohasem volt még nemesszívű, erőslelkű és erőskezű, munkás, kötelességben edzett nőkre oly nagy szükség, mint most!!

*

Jól emlékezem, hogy mint kezdő, fiatal tanítónő, mikor először éreztem át úgy teljes szivvel annak a hivatásnak nehézségét, szépségét, végtelen fontosságát, azt a kitüntetést, azt az isteni megbizatást, hogy taníthatok és főként nevelhetek, hogy lelket alakíthatok, jól emlékezem, hogy akkor szinte csodálkozva kérdeztem a jó Istentől, hogy Uram, miért nem teremtetted különösen kiválóvá, tökéletessé azokat, akiket kiválasztottál, hogy ilyen munkát végezzenek, ami voltaképpen Téged jelent ezen a földön és igazán a Te nevedben kell hogy történjék! Szinte lázadó szivvel kérdeztem ezt!

Megértettem aztán lassanként, hogy *készen ezt nem adják senkinek*, hogy küzdelem útján kell megszerezni mindenkinek, amire hivatásából kifolyólag szüksége van, hogy ez a becsületes küzdelem az erkölcsi javakért, hogy ez az, ami az embert méltóvá teszi arra a hivatásra, amelyre kiválasztatott. Megértettem azt is, hogy mindenkinek van mit kifejleszteni, feldolgozni, mindenkinek van isteni ajándéka, hogy hozzá kell látni tervszerű, kitartó, következetes munka, küzdelem útján a magunk és a mások szívének, lelkének, jellemének felépítéséhez, fejlesztéséhez, felemeléséhez. Megértettem, hogy az életnek célja csakugyan e küzdés maga és hogy majd egyszer számon kérik tőlem, mit tettem a talentummal, amelyet kaptam és mit tettem mások talentumaival testi és lelki javaival mint tanítónevelő, mint édesanya, testvér, rokon, barát, felebarát? honleány?? Mit??

Kedves jó leányaink, nagyon vágyom arra, hogy ezeket a kérdéseket maguk is feltegyék már zsenge korukban és hogy ezekre a kérdésekre folyton, egész életükön át válaszolni törekedjenek! Értsék meg, hogy Isten bölcsesége és szeretete így mutatja meg nekünk a fölfelé vezető utat és biztosítja fejlődésünket, tökéletesedésünket.

Főként azoktól kérem ezt most, akik eltávoznak körünkből, a polgári iskolai tanítónőképző III. éves és a felsőbb leányiskola VI. osztályú növendékeitől.

Egy sereg munkás, kedves honleányt, tanítónőt adunk át ismét a magyar társadalomnak. Nehezen válunk meg tőlük, örömmel adjuk őket oda! Nehezen válunk meg, mert megszerettük őket éppen a közös munka, a közös küzdelem és bizalom kapcsán, örömmel adjuk őket oda, mert bizunk abban, hogy a munkát, a küzdelmet, a kötelességet, a felelősséget megszerették és családjuk, nemzetük javára értékesítik. Isten áldása legyen ezen a törekvésükön! Isten áldása legyen mindazokon, akik itt közös munkában együtt dolgozunk és együtt imádkozunk!

Indulni kell, vár, hív a munka
A kötelesség szól, erős!
Nem, nem lehet már tétovázni,
Mikor az ember felelős!

Felelni kell a nagy kérdésre,
Hogy ami reánk bizatott,
Az ész- és szívnek összhangjában
Oldjuk-e a feladatot? ?

Felelni kell a nagy kérdésre,
Hogy az erőt, *talentumot*,
Melyet az Úrnak szent kegyelme
A lelkünkbe sugározott:

Jól használjuk? értékesítjük?
Kamatoztatjuk? *értjük-e*,
Hogy ez Urunkkal kapcsol össze
Áldassék érte szent neve!!

Berta Ilona.

*

Ötéves találkozó. Az Erzsébet-Nőiskola gyakorló felsőbb leányiskoláját 1911-ben végzett növendékei május 14-én ötéves találkozóra jöttek össze intézetünkben. Eljöttek a következők:

Borsitzky Klári,
Borsos Nusi,
Dominich Marcsa,
Fautz Sándi,
Finn Sári,
Halász Magda,
Hofmeister Ilonka,
Jankovich Lili,
Kőhalmyné Boronkay Janka,
Kőrössi Ilma,
Kutassy Ilonka,
Küry Magda,
Küry Olga,
Plechschmidt Irma,
Rechnitz Mariska,
Székely Irén,
Szirmay Hedi,
Thiring Emilia,
Tuszkai Emmi.

Az elmaradtak kimentették magukat. A megjelentek vidáman ujították fel a régi emlékeket, apró vidám epizódokat, amiket százszámra elevenített meg az újra látott iskolaépület, a tanterem, a nappali, az ebédlő, a kert stb., stb. Örömmel fogták körül «Ilona nénit», a volt osztályfőnököt: «Mina nénit», «Mari nénit», «Margit nénit», «Szeffi nénit», «Vilma nénit». Táviratban üdvözölték «Janka nénit» és «Mici nénit».

A környezet és a sok emlék hatása alatt szinte mindegyikük újra növendéknek érezte magát megint egy délutánra, csak éppen a piros kötény hiányzott. Annyira visszatért a régi hangulat, hogy szinte éppen olyan fájdalmas volt a búcsúzás, mint öt év előtt, de most is vigaszt nyújtott az a fogadalom, hogy öt év mulva — 1921-ben — újra találkoznak. Jőjjenek is el újra meg újra mindannyian, szeretettel várjuk őket.

*

A Mária Dorothea Egyesület jelenti, hogy 1916-ban a fürdőigazgatóságok jóindulatából a következő fürdőkben kapott kedvezményeket:

Fenyőházán az egyesület négy nem állami alkalmazásban levő tagja a lakás-, fürdő- és idénydíjakból a főidényben 25%, az elő- és utóidényben 50% ármérséklést kap. Az egyesület állami tagjai ebben a kedvezményben korlátlan számban részesülhetnek, ha egykoronás bélyeggel ellátott kérvényükkel közvetlenül a nagyméltóságú m. kir. földmivelésügyi miniszter úrhoz fordulnak.

Szobráncon az egyesület két tagja az egész idényben a lakás árából 50%-ot, ingyenfürdőt és idénydíjmentességet kap.

Vihnye-fürdőben I. osztályú különfürdők kivételével a fürdő árából 50% kedvezmény, az elő- és utóidényben a lakás árából 50% engedmény.

Csíz-fürdőben egy tag részére négy héten át ingyen fürdők és a gyógydíj, zenedíj, forrásdíj teljes elengedése. 30% engedmény a fürdő árából és gyógyilletékből az elő- és utóidényben kivételesen június 15-ig és augusztus 1-től.

Korytnica fürdőben két tag részére 50% engedmény a lakás- és fürdő árából, gyógy- és zenedíj teljes elengedése.

Melencei «Ruszanda» fürdőben 50% engedmény a fürdő árából.

Előpatak fürdőben május 1-től julius 1-ig és augusztus 20-ától szeptember 1-ig a gyógy- és zenedíj felének elengedése, a lakás árából 50%.

Stoósz-gyógyfürdő május 15-től egész idényen át öt személy részére lakás árából 50% engedmény és a gyógydíj elengedése.

Pőstyén-fürdőben egész évben négy tag részére 25% engedmény a kád- és medence-fürdők árából.

Báró Kozmitza Erzsébet-sósfürdőjében az egész idény alatt 50% kedvezményt a fürdőknél és 20% engedményt a szoba árából.

Daruvár vasas és iszapfürdőben a fürdő- és gyógydíjakból egész éven át 50%, a szobaárakból julius és augusztus hóban 10%, május, junius és szeptemberben 50% kedvezmény.

*

Felépül az Erzsébet Nőiskola elemi iskolája a kárpáti falvak egyikében. Ez idő szerint 11,500 K van együtt erre a célra. Ebből 2500 K a tanári testület és az intézet növendékeinek gyűjtése, 1000 K pedig a felsőbb leányiskola táncvizsgálatainak és a VI. osztály házi hangversenyének jövedelme. Vezet az «Isten áldd meg» könyv. Örömmel jelentjük, hogy e verses könyvecskének tiszta jövedelme elérte a *8000 koronát.* Szinte meghatott szívvel írjuk ezt le, nemcsak azért, mert maga az összeg is jelentékeny és az Erzsébet-Nőiskola elemi iskolájának megvalósítását biztosítja, hanem különösen azért, mert ez az eredmény erkölcsi sikert jelent az Erzsébet-Nőiskolának.

A gyűjtést még nem zárjuk le egészen, mert van még néhány száz könyvecske, de ezúttal mégis köszönetet mondunk mindazoknak, akik fáradtak a siker létrejöttén. Legyen szabad külön megemlíteni Gyertyánffy István a Pedagogium ny. igazgatójának tisztelt nevét, aki «Epilogus a Theanóhoz» cikkének tiszteletdíját 45 K-át örömmel ajánl-

lotta fel erre a célra; továbbá Pulchart Miksáné, Spéry Stefánia úrnőt, aki a mű szerzőjével egy időben végezte a hajdani Andrássy-uti intézetben az elemi tanítónőképzőt és ennek emlékére két sajátkezűleg szőtt szép blúzt ajánlott fel kisorsolásra, ami a kárpáti iskolának 94 K jövedelmet jelentett. Mihalikné Bertalan Margit igazgatónő — szerzőnek egyik kedves tanítványa — 102 K-át küldött Paksról, mint a polgári leányiskola gyűjtését. Ha végigtekintjük a könyvecske megrendelőinek, de főként gyűjtőinek neveit, azt mondhatjuk, hogy a szó igaz értelmében szeretet adományokból építjük fel ezt a kis iskolát. Isten áldása legyen rajta!

*

Odor Emilia előlépése. A Nemzeti Nőnevelés valósággal megragadja az alkalmat, hogy Odor Emiliát a budapesti VI. ker. állami felsőbb leányiskola tanárnőjét a VII. rangosztályba való kinevezése alkalmával tisztelettel üdvözölje. Nemzeti nőnevelésünknek ez a kiváló tagja dísze a magyar tanítónőknek. Munkássága években kifejezve is jelentékeny: 38 éve dolgozik a szó igaz értelmében szakadatlanul — szabadságon soha sem volt — és hogyan dolgozik! Teljes szívvel, odaadással, a kötelességteljesítés nemes előkelőségével.

Tanítványait kell megkérdezni, ha őt méltóképen akarjuk értékelni! Értük élt és azért az iskoláért, azért az ügyért, amelyhez feleskü dött.

Őszinte szívvel kívánjuk neki, hogy testi és lelki épségben még soká dolgozhassék. Isten áldása legyen tovább is munkásságán, életén, nemes idealizmusán.

Olvasóinkhoz.

Vége a második háborús tanévnek, megkezdődik a nyári nagy szünidő. Valamivel talán hosszabb a szokottnál, ezt ugyan nem kívántuk, de megszolgáltuk, nagyon sokan végeztek a szokottnál nehezebb, nagyobb munkát. Kívánjuk Olvasóinknak, hogy hozza meg a nyár az üdülést, pihenést, a testi és lelki felfrissülést, a csorbítatlan munkakedvet és kívánjuk, hogy hozza meg az áldásos, dicsőséges békét...

Tisztelettel értesítjük Olvasóinkat, hogy a folyton növekvő papiroshiány takarékoskodásra int, az itthon maradt szakképzett munkások fogyása arra kényszerít, hogy folyóiratunk terjedelmét csökkentsük. Ezért az ősztől kezdve a háború végéig a Nemzeti Nőnevelés kettős füzetekben jelenik meg némileg összevont terjedelemben. Nehezen szántuk rá magunkat erre, mert még a havonkinti megjelenést is kevésnek tartjuk, Olvasóinkkal való érintkezést még sűrűbben szeretnénk megtenni. Eddig meg is tudtunk küzdeni a rendkívüli idők nehézségeivel, folyóiratunk rendesen, havonkint jelent meg — amint kedves Olvasóink is tapasztalhatták — megerősödve, megizmosodva, a régi három ív helyett négy ívnyi terjedelemben. Megtettük ezt küzdelemmel, áldozattal, nem törődve avval, hogy a többi folyóiratok már régen ritkábban és kisebb terjedelemben jelentek meg, megtehettük ezt, mert a nehéz idők alatt is szaporodtak az előfizetőink s velük anyagi erőnk is s meg tudtunk küzdeni a megnehezedett viszonyokkal. Most is csak az ország érdeke az, ami takarékoskodásra int s amint megszünik az ok, a régi állapot azonnal helyreáll. *Dr. Vásony Lajos.*

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Die höheren Mädchenschulen. *Ötödik füzet.* Megint a «*német*» «*nemzeti*» *lyceum.* Most azokról van szó, akik e szempontból feleslegesnek tartanak minden újítást. Le Mang támadja őket. Elismeri, hogy van lelkes hazafias szellem most is, de ez a szellem nem eléggé öntudatos. Szerinte nem is lehet az addig, amíg nem kutatják eléggé a nagy nemzeti kultúrértékeket, amíg nem teszik ezt hosszas nyelvi és irodalmi, történelmi és földrajzi, néprajzi és művészi tanulmány alapján. Meg amíg nem élik át jobban a kiváló nemzeti egyéniségek gazdag hősi szellemét! A küzdő, mozgó, fejlődő életről akar képet adni és a dicsőséget mint a hosszas fejlődés végső eredményét kívánja bemutatni. Világirodalmat külön szeretne tanítani a két felső osztály keretében művelődéstörténeti megvilágítással. Hiszi, hogy mindez önkénytelenül is kihat az öntudatos biztos irányú jellemképzésre.

Oberlehrer *Kicker* azért száll síkra, hogy *a történelemtanítást az első osztályban a szülőföld ismertetésével kezdjék.* Könnyebb szemléltetni az ilyen közelfekvő, ismert tárgyon az ok és okozati viszonyt, az időbeli távolságot és a tágabbkörű társadalmi fogalmakat. Mindenütt vannak emlékek, kéznél van a megfelelő színtér: «láthatóbban átsuhannak szemünk előtt a történelmi alakok.» A «szülőföld» helyett jobb volna «az iskola vidéke», mert hiszen még így is fennáll bizonyos fokú könnyebbség és a lyceumban már számolni kell avval, hogy több különböző helyről verődnek össze a növendékek.

Poroszországban 1916-ban a magasabbfokú tanintézetek között *leányiskolák és fiúiskolák számának az aránya* 4 : a 18-hoz. Tizenöt óta alig van haladás.

Else *Schmid* ajánl néhány *francia iskolakönyet.* Nagyon érdekes lehet p. o. Martin Gruber-tól: Lehrbuch der französischen Sprache für höhere Mädchenschulen.* Ez a könyv a rendhagyó igéket tárgyalja alaposan úgy, hogy a hangváltozásokat egész szócsaládok körébe illeszti be.

Ezt szokatlan cím követi: «*Deutsches Weihnachtsbuch*». Szinte furcsa, hogy eddig szokatlan. Úgy látszik, hogy a háború kellett hozzá, hogy a családias ünnep egyetemes jelentőséget is kapjon. Ezt a gyűjteményt a Berliner Lehrerverein adta ki. Ára 1 márka.

Dresdenből közlik, hogy a *fiú-főreáliskola* megnyilt a leányok

* Dritter Teil, Leipzig und Berlin 1915. Teubner. Geb. 1·90 M.

előtt, de csak azoknak, akik a felsőbb leányiskolát már elvégezték és azontúl óhajtják tanulmányaikat folytatni.

*

Hatodik füzet. Direktor Dr. *Walsemann* vizsgálja praktikus, pszichológiai és methodikai szempontból, hogy vajjon az *idegennyelvi tanításban az irásjeleket* az anyanyelven nevezzék-e. Arra az eredményre jut, hogy igen; mert így könnyebb a megértés, mélyebb a felfogás és a helyesírás négyszerte pontosabb. Mindezt gyakorlati kísérletekkel bizonyítja.

Dr. Otto *Tacke* alaposan szemügyre veszi a *szemináriumi gyakorlati tanítást.* Milyen legyen? Mi előzi meg? Mi követi? stb. Szépen vezet különböző fokozatokat, melyek egyrészt növelik a tanítási készséget, másrészt erőt adnak az önálló továbbképzésre.

Dr. *Güldner* rámutat arra a jelenségre, hogy a háború folytán a német egyetemeken a tényleges *egyetemi hallgatók* fele nő.

A *háborús irodalom*-ból különösen három nagyon kifejező már a címben is:

Künstlersteinzeichnungen aus dem Verlag von R. Voigtländer, Leipzig. Jedes Blatt 100 : 70 cm, 6 M.

Kriegslesestücke. — Herausgegeben für Schüler und Lehrer als Ergänzung der Lesebücher. (Breslau 1915. Ferd. Hirt. 128 S. Kart. 50 Pfennig.)

Sigismund Rauh. Der Weltkrieg in der Volksschule und in den Anfangsklassen der höheren Schulen. 1. Teil. (Vandenhoeck und Ruprecht.)

Stettinben megnyílik most husvétkor a két évre terjedő «*Frauendienstschule*». Ez a második a birodalomban.

*

Hetedik füzet. Dr. Lohmann is a szokásos thémával foglalkozik: *lyceumban egy vagy két idegennyelv legyen-e?* A hivatalos álláspont az, hogy a felsőbb leányiskola csak két idegennyelvvel igazi felsőbb leányiskola. Az író modern nyelvész, német hazafi és olyan pedagógus, aki félti a fiatal leányok testi-lelki egyensúlyát a túlterheléstől meg a sokféle zűrzavartól. Ezért az a véleménye, hogy később kell kezdeni az idegennyelvek tanítását és többet kell belőle áttenni a továbbképzőbe. A lyceumtól és a hozzácsatolt továbbképzőtől már olyan műveltséget vár, mely lehetővé teszi, hogy a nő egyenértékű élettársa legyen a férfinak. Ezért a művészetek szeretetét, a helyes világnézetet, a biztos ethikai alapot és a logikus értelmességet fejleszti. Így célt érhet.

A középfokú iskolában a *történelem tanításában* elrendelték, hogy el kell jutni 1914-ig, mélyrehatóan kell tárgyalni a modern államalakulást.

A Deutscher Verein für das höhere Mädchenschulwesen nagy erkölcsi és anyagi áldozatkészséggel gyüjt minden írást, *ami a női szolgálati évre* vonatkozik. Nagy érdeklődéssel várhatjuk az eredményt, hiszen talán seholsem merült fel annyi ellentétes vélemény.

Az *angol iskolakönyvek* között sikerült reformnak mondják Wil-

helm Grünwaldtól: The Robinson Reader-t.* Szakít a mindennapi életnek azokkal az elbeszéléseivel, melyek rendszertelenül össze-vissza halmozzák az angol szavakat hosszú mondatokban, illetőleg szakít avval, ami angol születésűnek nagyon jó lehet, de külföldi kezdőnek terhes. Átírta Robinsont úgy, hogy ez az elhagyott ember az ő folyton gyarapodó berendezkedésében csak a legfontosabb beszélgetésekre szorítkozik.

Franciában Maupassant novelláiból meg a XIX. század leveleiből dícsérnek nagyon egy-egy gyűjteményt, hogy jellemzőek minden tekintetben és igen közvetlenek.

A *háborús termékekből* sokat igérők: Auf Posten Jungdeutschland! Von Dr. Sellmann. (Verlag Eckart H. Niphius. Preis einzeln 15 Pfennig.)

Ein lauernder Feind hinter der Front — hasonló füzet ugyancsak Dr. Sellmanntól. És — Das Seelenleben unserer Kriegsbeschädigten. 80 Pf.

*

Nyolcadik füzet. Direktor Justus *Baltzer* szintén kitér rá, hogy az új miniszteri rendelet mennyire beválik a lyceum legfelsőbb osztályában a *történet tanításánál.* Jó, ha itt el lehet mélyedni egy anyagba, és ha ez az anyag még hozzá a mai világháború, akkor áldása kiszámíthatatlan. Növendékek és tanár közös munkában világítottak meg minden mozzanatot és sok, nagyon sok tervet szőttek a jövőre. A szemléltető elbeszélésekre, sőt még a megszemélyesítésre is, mindenütt sokat adtak. Részletes vezérfonalat tesznek közzé eljárásukról.

Dr. *Sellmann* igyekszik megállapítani, hogy mennyi értéke van a *könyvnek a tanításban.* Elismeri azt a régi igazságot, hogy a könyvből merített tudomány lehet holt-tudomány, elismeri, hogy a könyv útját állhatja a közvetlen szembenállásnak. De különbséget tesz tantárgy és tantárgy meg könyv és könyv között. Azután óv a túlzott könyvhasználattól és meg akar tanítani arra az igazi olvasásra, melyből benső élmény fakad. Érdekes történeti visszapillantást ad tanulságos összehasonlításokkal.

1915-ben Poroszországban 467 nyilvánossági joggal felruházott *lyceum* volt: 5 királyi, 272 városi, 190 magán-intézet. Köztük sok van olyan, amelyik továbbképzővel kapcsolatos. Ebben a tekintetben főleg a szerzetesrendek járnak elől jó példával. Az irányt illetőleg 88 nőiskolai úton halad; 2 főgimnázium, 26 reálgimnáziumi és 2 főreáliskolai jellegű.

A mathematikai és fizikai *tankönyvirodalom* megint gyarapodott néhány olyan munkával, ami közelebb hozza az elvont szabályokat a szemlélődő női lélekhez. Teszem azt:

Dr. Giebel: Anfertigung mathematischer Modelle für Schüler mittlerer Klassen. (Leipzig, 1915. Teubner —·80 M.)

Dr. Schwering: Trigonometrie für höhere Lehranstalten (Freiburg im Breisgau 1915. Herder'sche Verlagsbuchhandlung. 1·30 M.)

* Berlin, Braunschweig, Hamburg 1914. George Westermann. 220 S. M. 2·20.

A *gazdasági főiskolák* közül kettő megnyílt a nők előtt is, de olyan értelemben, hogy hallgatóul beiratkozhat minden okleveles tanítónő, de diplomát csak az kaphat, akinek vizsgaengedélyt adnak.

*

Kilencedik füzet. Dr. *Budde* az angol *iskolai nyelvtanról* ír. Szeretné, ha a nyelvtudomány nagyobb tért hódítana már ezen a fokon is. Szeretné, ha a grammatika nem maradna az, ami ma, hanem megérttetné, hogy a nyelv kifejezője az összes lelki jelenségeknek és alapja az egész műveltségnek. Még a művészet meg a gazdasági élet is függ tőle! Szeretné, ha a grammatika a nyelv szellemét, a nyelv jellemző tulajdonságait tükrözné vissza; ha megismertetné a nyelvben élő eleven teremtő erőket. Az angolt nagyon alkalmasnak tartja erre, mert hiszen kevés benne a szabály. Szeretné, ha az idegen nyelvek német tanítói mind valami folyóiratot teremtenének, e köré tömörülnének, evvel dokumentálnák, hogy az iskolákban megvan a békeszeretet.

Az irodalmi rovatban új théma szerepel: kézikönyvek a *kertművelésről:* (Hampels Gartenbuch für jedermann, Berlin, Paul Parey. 7 M.) Gartenbestellung, Hauswirtschaftliche Rezepte. (München-Gladbach. Volksvereins-Verlag, 10 Pf.) stb.

A *háborús művek* között legszívhezszólóbb hang: Die Mobilmachung der Seelen. (A. Marcus und E. Webers Verlag in Bonn. M. 1·40.)

Mobilmachung = megszabadulás a kicsinyességtől, a kölcsönös félreértéstől, a kölcsönös gyanakvástól.

Ugyancsak szép munkának mondják Dr. Waag: Bedeutungsentwicklung unseres Wortschatzes, ein Blick in das Seelenleben der Wörter. (Lahr in B. Moritz Schauenburg. 3 M.) Bizony sokszor eltávolodunk egymástól, mert nem értjük meg, vagy nem fogadjuk lelkünkbe egymás szavát.

*

Tizedik füzet. Berlinben vannak olyan iskolák, melyekben helybeli növendékek kevesebbet fizetnek, mint idegenek. A lyceumok *tudományos továbbképzésében* ez az eset nem forog fenn. Ezeknek *összehozó* erejük van.

A Lodzer Zeitung nyomán közlik, hogy hogyan nyilt meg ebben a régi, erős művelődési és kereskedelmi gócpontban a «*Louisenlyceum*». Megnyilt az áldottemlékű királyné nevében most a háború alatt. Legfőbb eszméje, hogy ápolja a nő otthon az egyéni életet, adjon megnyugvást, pihenést, egyensúlyozza a szívet-lelket őrlő hivatalos munka leverő fáradtságait. Viseltessék tisztelettel a német nagyság iránt; legyen az az élő lelkiismerete.

Direktor *Kannegiesser* részletesen felsorolja az olyan *nőiskola* tanítástervét, mely komolyan végzi a feladatát. Objektív harmonikus munkára törekszik minden eszközzel. Megfontolással, nyugalommal tetőzi be a női műveltséget sokoldalú magas világnézetben, olyan világnézetben, melynek középpontja a jövő generáció. Érdekes követni fejtegetésének minden mozzanatát.

Magasztos életnézet jut kifejezésre Oberlehrer *Kiesznernek* a referátumában. Ismerteti a Deutsche Schulausgabenből Richard Wagnert. Felveti a kérdést, hogy miért nem adja át Brünhilde a gyűrűt?* «Mellesleg» megjegyzi, hogy azért, mert az önző földi szerelem rabja volt, mert csak a gyűleleten és emberirtáson át szerelmesének a holtteste mellett emelkedik fel a minden áldozatra kész isteni érzésig.

«Mellesleg» pedig ez a mindent átfogó, minden áldozatra kész, isteni érzés egyik legfőbb rugója az egész emberi haladásnak, ez egyik legnemesebb célja a nevelésnek, és a mai világzavarban ennek az ápolása különös gondot kíván. Hogy ne pusztítás árán emelkedjék!

Schmidt Mária.

* Götterdämmerung 50 Pf. Herausgeber: Dr. Lebede.

IRODALOM.

Binet A: AZ ISKOLÁSGYERMEK LÉLEKTANA. Fordította *Dienes Valéria dr.* Eggenberger bizománya. Budapest, 1916. 336 l. — Ára fűzve 5 K, kötve 6 K.

Az iskolásgyermek lélektana címen adja a Gyermektanulmányi Könyvtár most megjelent hatodik kötete Binet, a nagyhírű pszichológus munkáját Dienes Valéria dr. fordításában. Binet könyvét nemcsak a nagy tudós neve teszi becsessé, hanem tartalma is, mely mélyreható fejtegetését adja az iskolásgyermek egyéniségének. A gazdag tartalmu könyv egész sorát tárja fel az iskolásgyermekre vonatkoztatható kérdéseknek. Fejtegeti a gyermeket az iskolában, ismerteti a gyermek fizikumát s testi fejlettségének mérését, a testi és szellemi fejlettség kapcsolatát; majd a gyermek értelmének méréséről, neveléséről szól. Binet nemcsak tudós, hanem iró is. Fejtegetései világosak, szellemesek. Az eredeti szépségét a fordító nagy készséggel s ügyességgel adta vissza.

Binet könyvének tartalmát mértéknek nevezi. Valóban a gyermek ismeretének mértéke, ezért szülőknek, hivatásos nevelőknek, minden művelt embernek el kell e könyvet olvasni.

*

PEDAGÓGIAI ÉS GYERMEKTANULMÁNYI SZEMPONTOK GYERMEKVÉDELMI RENDSZERÜNKBEN. A M. Gyermektanulmányi Társaság és belügyminisztérium gyermekvédelmi osztálya anketjének naplója. — Szerk. *Nemes Lipót.* Kiadja a M. Gyermekt. Társaság (Eggenberger bizománya). Budapest, 1914. — 56 l. Ára 1 K.

A gyermekvédelmünk pedagógiai irányu fejlesztése soha aktuálisabb nem volt, mint most, midőn a háborúban elesett hősök gyermekeinek ezrei kerülnek állami gondozásba. Igazán nagy szükség van amaz eszmék megvalósítására, melyeket az ankét előadója Nemes Lipót tanár szőnyegre hozott. Az államtól nemcsak azt várjuk, hogy e hősök árváinak a testi szükségleteiről gondoskodjék, hanem a gyermekek értelmi és erkölcsi életének szakszerű fejlesztésére is törekedni kell. Nemes Lipót javaslatait az állami gyermekmenhelyek helyszíni tanulmányozásából s mintegy 2000 gyermek testi-lelki fejlődésének vizsgálatából vonta le. — A füzet az előadáshoz füzött hozzászólásokat is közli.

*

Gyulai Pál: VÁLOGATOTT KÖLTEMÉNYEI. Kiadta Császár Ernő. Magyar Könyvtár 818—819. — Ára 60 fillér.

Igen szerencsés gondolat volt a szabadságharc utáni idők nemes költője, Gyulai Pál verseinek szemelvényes és olcsó kiadása. Gyulai Pál a köztudatban inkább mint kérlelhetetlen kritikus és az irodalmi tanulmányok klasszikus írója él; költeményei közül egynéhány, a «Hadnagy uram», «Éjféli látogatás», «Pókainé» a legismertebbek közé tartoznak s népszerűségükben Petőfi és Arany legelterjedtebb verseivel vetekednek, de költői mivoltának teljes képe nincs meg a nagyközönség lelkében. Pedig kevés költőnk van, kinek egyénisége vonzóbb, érzelmeinek mélységével és jellemének kristálytisztaságával erősebb hatású lehetne, mint Gyulaié. Ez a kis válogatott gyűjtemény nagyon alkalmas arra, hogy a költőt minden tekintetben közelebb vigye a közönség lelkéhez. Minden fajú, tárgyú és hangú árnyalatból egy-egy kitűnő példa kínálkozik. A kiadónak, Császár Ernőnek, volt gondja rá, hogy költőnket minden oldalról a legjellemzőbb termékeiben mutassa be. Maga a bevezetés rövidre fogott, de azért teljes kis irodalmi arckép. Nagyon helyes volt s ezidőszerint alkalomszerű is Gyulai töredékül maradt elbeszélő költeményéből, a Romhányiból is egy megkapó részletet közölni, melyben a nagy idők két hősét: Kossuthot és Görgeit állítja egymás mellé. Az olcsó füzetke melegen ajánlható a nemes költészet minden barátjának, ifjúságnak és iskolának egyaránt. *T. V.*

*

A Magyar Könyvtár legújabb számai:

789—790. A világháború naplója. X. Ára 60 fillér.

816—817. Balmer és Harg: Trant, a psychologus detektiv. Ford. Benedek Marcell. Ára 60 fillér.

A szerkesztésért felelős: *Dr. Vásony Lajos.*